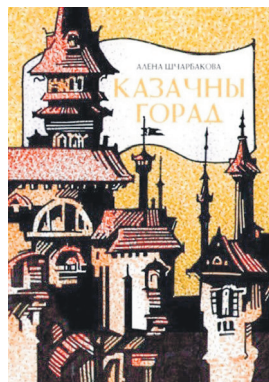

Цяпер тут
памяць
і трава
стар. 5

Усе дарогі
вядуць
дамоў
стар. 6—7

Штуршок
для новых
здзяйсненняў
стар. 12

Чуць сэрца чалавека

Спаса-Праабражэнская царква ў Заслаўі.

Удзень памяці святога роўнаапостальнага князя Уладзіміра ў Заслаўі прайшлі ўрачыстасці, прымеркаваныя да святкавання 1030-годдзя праваслаўнай царквы на беларускіх землях. Асноўнай падзеяй стала саборная літургія, якую ўзначаліў Мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі Веніямін, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі. Каля царквы Праабражэння Гасподняга сабраліся сотні паломнікаў.

«Гісторыя шмат чаму вучыць, і ў гэты перыяд жыцця было багата радасных і сумных момантаў. Галоўнае, што наш народ захаваў веру, якая дапамагала пераадолюваць розныя цяжкасці. І тыя, хто праяўляў асаблівую стараннасць на сваім жыццёвым шляху, дасягалі святасці. Яны з'яўляюцца ўкладам у духоўную спадчыну беларускай зямлі. Гэта галоўны плён 1030-гадовай гісторыі», — сказаў Веніямін.

Гасподзь чуе сэрца чалавека, незалежна ад таго, на якой мове мы молімся. Гэта думка таксама прагучала з вуснаў мітрапаліта Веніяміна і закранула пачуцці вялікай колькасці людзей. «Незалежна ад таго, на якой мове мы молімся, Ён глядзіць углыб нашага сэрца. І няхай яно заўсёды гаворыць чыста, адкрыта, — пажадаў Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі. — Задача праваслаўя ў тым, каб сучаснаму чалавеку сказаць па-сучаснаму. Каб маладым людзям і старэйшаму пакаленню, якія яшчэ не знаёмыя з праваслаўем, сказаць, каб гэта было для іх цікава. Сказаць усім, хто гатовы пачуць, так, каб быць пачутымі. Няпростая задача, але яна застаецца».

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванні. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народную артыстку СССР Эдзіту П'еху з юбілеем. «Легендарны голас, творчая індывідуальнасць і непаўторнае абаянне прынеслі вам заслужанае прызнанне і любоў шматлікіх паклоннікаў», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што на беларускай зямлі Эдзіту П'еху ведаюць як выдатную артыстку, шчырага чалавека і вялікага сябра Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску». «Упэўнены, ваша творчасць і далей будзе садзейнічаць развіццю і ўмацаванню культурных сувязей паміж нашымі народамі», — падкрэсліў Кіраўнік дзяржавы.

Актуальна. Саюз пісьменнікаў Беларусі актыўна ўдзельнічае ў складанні агульнай праграмы Дня беларускага пісьменства. Як паведамляе БелТА, свой удзел пацвердзілі амаль 100 пісьменнікаў з усёй краіны. Рыхтуецца шмат мерапрыемстваў, якія ў першую чаргу будуць звязаны з прэзентацый беларускага мастацкага слова. «Напярэдадні свята, 2 верасня, у Мінску пройдзе круглы стол беларускіх і замежных аўтараў. У Добруш на фестываль плануем прывезці майстроў слова, якія выступаць перад жыхарамі горада, гасцямі свята, раскажуць аб сваёй творчасці», — цытуе БелТА словы старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі — дырэктара Выдавецкага дома «Звязда» Аляксандра Карлюкевіча. Прадугледжаны і розныя сюрпрызы. «Пакуль не будзем шмат гаварыць аб гэтым. Скажу толькі, што пісьменнікі пакажуць не толькі сваё прафесійнае майстэрства, але і спартыўнае», — дапоўніў ён. На адкрытых пляцоўках фестывалю будуць шырока прадстаўлены творы беларускіх аўтараў, літаратура, выдадзеная за апошні час у краіне.

Памяць. Асабістыя рэчы, дакументы, фатаграфіі лідараў партызанскага руху пакажуць сёння на часовай экспазіцыі «Партызанскія кіраўнікі Беларусі» ў Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. «Выстаўка прысвечана 120-годдзю з дня нараджэння кіраўнікоў беларускага партызанскага руху ў гады вайны Панцеляймоны Панамарэнкі, Пятра Калініна, Ільі Кожара, Емяльяна Барыкіна і 110-годдзю з дня нараджэння таксама аднаго з лідараў партызанскага руху Барыса Булата. Будуць прадстаўлены фатаграфіі і дакументы аб дзейнасці кіраўнікоў партызанскага руху ваеннага і пасляваеннага перыядаў, прадметы выяўленчага мастацтва беларускіх мастакоў, плакаты, граматы і асабістыя рэчы юбіляраў, якім прысвечана выстаўка», — сказала Наталля Яцкевіч, куратар, загадчыца аддзела гісторыі партызанскага руху музея. Часовая экспазіцыя «Партызанскія кіраўнікі Беларусі» ў мастацкай галерэі музея ВАР прадоўжыцца да 5 верасня.

Юбілей. Нацыянальная бібліятэка Беларусі ў верасні адсвяткуе 100-годдзе. Генеральны дырэктар бібліятэкі Асана Кніжнікава сказала БелТА аб планах да юбілейнай даты. Так, запланавана ўрачыстае гашэнне паштовага блока. У НББ прэзентуюць абноўлены вучэбны дапаможнік «Беларусь — наша Радзіма. Падарунак Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Р. Лукашэні першакласніку». Запланаваны 15—16 верасня IX Міжнародны кангрэс «Бібліятэка як феномен культуры». На яго палях пройдзе XXVI Агульны сход членаў некамерцыйнага партнёрства «Бібліятэчная асамблея Еўразіі». Падчас святкавання Дня беларускага пісьменства ў Добрушы НББ да свайго 100-годдзя прадставіць выстаўку «Кніжны век». Дапоўніць яе экспазіцыя рэдкіх і каштоўных матэрыялаў, прысвечаных гісторыі і дзеям Гомельшчыны. Гэтая частка экспазіцыі прымеркавана да 880-годдзя з часу першага згадвання Гомеля. Падрыхтавана перасоўная фотаўстаўка «Нацыянальная бібліятэка Беларусі: учора, сёння, заўтра». Яе экспанаванне плануецца ў краінах СНД. Сумесна з выдавецтвам «Беларусь» вядзецца работа над выпускам альбома «Нацыянальная бібліятэка Беларусі» на беларускай, рускай і англійскай мовах тыражом 1 тыс. экзэмпляраў.

Рэгіёны. Фестываль сярэднявечнай культуры «Гальшанскі замак» пройдзе заўтра каля сцен былога замка Сапегаў у аграгарадку Гальшаны. Урачыстае адкрыццё фестывалю пачнецца з шэсця ў цэнтры населенага пункта. Дзейства працягнуцца тэатралізаваным пралогам на галоўнай сцэне каля сцен замка. Удзельнікі фестывалю змогуць паназіраць, як разгортваюцца рыцарскія турніры, баталіі лучнікаў, тактычныя бугурты. У рамках рэгіянальнага фестывалю сярэднявечнай культуры будуць прадстаўлены конныя паказы і забавы, паказальныя выступленні і гульні з гледачамі, а таксама інтэрактыўныя пляцоўкі: ткацкая майстэрня, кузня, пляцоўка па фехтаванні, палявы шпіталь, лучны цір, выстаўка сярэднявечнай зброі. Як для маленькіх, так і для дарослых удзельнікаў будзе працаваць Парк сярэднявечных забаў.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Дыскусійная платформа

На мінулым тыдні, 28 ліпеня, у Мемарыяльнай зале сталічнага Дома літаратара адбыўся круглы стол па тэме «Палітычная публіцыстыка ў медыйнай прасторы». У імпрэзе, зладжанай напярэдадні святкавання 95-гадовага юбілею газеты «СБ. Беларусь сегодня», узялі ўдзел члены грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі», прадстаўнікі сродкаў масавай інфармацыі, дэпутаты, супрацоўнікі праваабарончых органаў, іншыя грамадскія дзеячы. Цэнтральнай падзеяй мерапрыемства стала прэзентацыя кніг, якія выйшлі ў выдавецтве «Беларусь».

На суд грамадскасці былі прадстаўлены зборнікі «Корні», «Корнеды» (Андрэй Мукавозчык), «Изнанка мятежа» (Людміла Гладкая, Юрый Церах) і «Герои Беларуси» (Мікалай Мачэкін). Аснову новых кніжных выданняў склалі выступленні іх аўтараў на старонках рэспубліканскай прэсы, у тым ліку ў газеце «СБ. Беларусь сегодня». Па меркаванні аўтара першых дзвюх кніг, падобныя зборнікі, заснаваныя на публіцыстычных матэрыялах, мусяць з'яўляцца як мага часцей. «Таму што калі мы не будзем пісаць правільныя кнігі, — працягваў думку Андрэй Мукавозчык, — то за нас будуць пісаць іншыя — кнігі няправільныя».

Круглы стол на базе Дома літаратара адбыўся па ініцыятыве і

Фота Кастуся Дробава.

пры актыўным удзеле Выдавецкага дома «Беларусь сегодня». У арганізацыі мерапрыемства дапамагаў новаўтвораны грамадска-палітычны кансультатыўны савет Саюза пісьменнікаў Беларусі. У якасці выступоўцаў былі запрошаны старшыня СПБ Аляксандр Карлюкевіч, народны пісьменнік Беларусі, ганаровы старшыня СПБ Мікалай Чаргінец, галоўны рэдактар газеты «СБ. Беларусь сегодня» Дзмітрый Жук, намеснік міністра інфармацыі Ігар Бузоўскі, дырэктар выдавецтва «Беларусь» Сяргей Пешын і тэлеведучы Рыгор Азаронак.

На парадку дня стаялі пытанні аб папулярнасці літаратуры

(у прыватнасці грамадска-палітычных напрамкаў) сярод дзіцячай аўдыторыі, аб узмацненні дзяржаўнага кантролю ў сферы распаўсюджвання кніжнай прадукцыі ды нават аб адраджэнні некаторых літаратурна-публіцыстычных жанраў. Падчас круглага стала былі абмеркаваны аспекты ператварэння публіцыстычных твораў у паўна-вартасныя кніжныя выданні. «Калі газетная публіцыстыка кладзецца ў кнігу, яна набывае зусім іншае гучанне. Газеты жывуць нядоўга, кнігі ж застануцца», — зрабіў выснову галоўны рэдактар «СБ» Дзмітрый Жук.

Каміла НАВІНКІНА

Загадкі ад рамантыка

Творчая сустрэча маленькіх чытачоў з Уладзімірам Мазго адбылася ў «Кніжным клубе пісьменнікаў». Наведвальнікі — вучні 1—2 класаў мінскай школы № 120 — слухалі вершы паэта, спрабавалі адгадаць загадкі з яго кніг. Тыя, хто адказаў правільна, атрымлівалі памятныя прэзенты ад Выдавецкага дома «Звязда».

Не толькі лічбы і факты

Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» выступіў перад работнікамі сацыяльна-культурнай сферы Валожынскага раёна па тэме «Ключавыя дасягненні Рэспублікі Беларусь на сучасным этапе: лічбы і факты».

Размова праходзіла ў Валожынскай раённай бібліятэцы. Удзел у сустрэчы ўзялі не толькі бібліятэкары, але і работнікі іншых галін сацыяльна-культурнай сферы раёна, а таксама ўдзельнікі творчага аб'яднання «Рунь», якое многія гады працуе ў Валожыне і раёне. Дарэчы, сярод сяброў творчага аб'яднання — шэсць членаў СПБ.

У Валожынскай раённай бібліятэцы захоўваюць памяць пра чалавека, які шмат прыўнёс у творчую атмасферу краю, — паэтэсу Валянціну Гіруць-Русакевіч. За свае літаратурныя здабыткі яна была адзначана медалём Францыска Скарыны. Ішла размова і пра выданне кнігі твораў гэтай аўтара, адрасаванай дзіцячым чытачам. Несумненна, гэты праект будзе рэалізаваны пры ўдзеле Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Сяргей ШЫЧКО

— Раскрыю вам сакрэт, — пачаў сваю прамову пісьменнік, — калі я быў школьнікам, то хацеў стаць мараходам. Я рамантык у душы. Але, на жаль або на шчасце, пасля заканчэння школы падаў дакументы не ў мараходнае вучылішча, а ў БДУ. Перамагла любоў да літаратуры. Атрымліваецца, што мараком я не стаў, але зрабіў ім ката Васю — героя «Казак ката-марахода».

Пісьменнік піша выключна на беларускай мове. Але зараз, дзякуючы перакладам Генадзя Аўласенкі, яго творы дайшлі і да расійскага чытача. Кніга «Слоны с луны» была спачатку выдадзена ў Выдавецкім доме «Звязда», але потым яе перавыдалі ў Маскве. Зборнік змяшчае вершы, казкі, скарагаворкі і каламбурсы. Некаторыя з іх ужо пакладзены на музыку, як, напрыклад, верш «Смехапад». Яркія ілюстрацыі да кнігі «Слоны с луны» зрабіла беларуская мастачка Рыта Цімохава.

Усе ахвотныя маглі набыць кнігі Уладзіміра Мазго, а таксама атрымаць аўтограф.

Лізавета ГОЛАД,
фота аўтара

дарэчы

Лёсы ў паэзіі земляка

Вёска Патапаўка Буда-Кашалёўскага раёна — радзіма трох беларускіх пісьменнікаў: паэта Уладзіміра Дзюбы, празаіка Таццяны Гарэлікавай і паэта і празаіка Анатоля Экава. Апошні даволі часта наведвае родныя куты, цікавіцца жыццём аднавяскоўцаў, сустракаецца з вучнямі і настаўнікамі мясцовай школы, якую скончыў роўна пяцьдзесят гадоў назад.

Ганаровы грамадзянін Буда-Кашалёўскага раёна жаданым гасцем быў і на свяце вёскі, якое адбылося напрыканцы ліпеня і на якім ушаноўвалі жыхароў у розных намінацыях. Паэт выйшаў на сцэну пад аўдыязапіс песні «Я еду дахаты» ў выкананні саліста Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору імя Генадзя Цітовіча Аляксандра Сабалеўскага (напісана на словы А. Экава кампазітарам Леанідам Шурманам). Анатоль Экаў чытаў на свяце вёскі вершы. Прысутныя пазнавалі ў творах аднавяскоўцаў, чые лёсы знайшлі адлюстраванне ў паэзіі земляка. Прачытала свой верш і вядучая свята, маладая паэтка Ганна Казакевіч, якая ўжо друкавалася ў раённай газеце і рэспубліканскіх СМІ.

Аліна РАЧЫЦКАЯ

Цікавінки ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Месца, дзе здзяйсняюцца мары...

111 гадоў таму здзейснілася мара аднаго маладога чалавека, дзевятнаццацігадовы юнак пасля доўгага расстання прыехаў на радзіму і колькі месяцаў жыў на Маладзечанскай зямлі. Ці варта такія падзея вялікай увагі? Што такога здарылася ў непрыкметнай вёсачцы Ракуцёўшчына на шляху паміж Маладзечнам і Мінскам? Здарылася самае невытлумачальнае, што можа адбыцца з чалавекам, — паэзія! І вестку аб ёй прынёс нам Максім Багдановіч. Россып твораў, прысвечаных гораду і беларускай даўніне, паэмы «Вераніка» і «У вёсцы», напісаныя ў фальварку Вацлава Лычкоўскага, дзядзькі братаў Луцкевічаў, сталі сапраўднымі перлінамі беларускай паэзіі. Тут напісаны знакавы для беларускай культуры верш «Слуцкія ткачыкі». Магчыма, тут рос васілёк, які зрабіўся дзякуючы паэзіі Максіма сімвалам нашай зямлі.

Каб аддаць даніну павагі паэзіі і Максіму Адамавічу Багдановічу, штогод у філіяле «Фальварак Ракуцёўшчына» збіраюцца творцы з усёй краіны. Гэты год не стаў выключэннем. Як заўсёды, распачалося мерапрыемства каля памятных камянёў і пісьменніцкага саду, што знаходзіцца непасрэдна.

З якімі пачуццямі ехаў Максім Багдановіч да сваіх завочных сяброў? Чым занятыя былі яго думкі? Ці не баяўся ён расчаравацца ў беларускай справе, як гэта здаралася з некаторымі яго папчэнікамі? Менавіта ў такіх ключах пачаў прамову аўтар гэтых радкоў, загадчык Літаратурнага музея Максіма Багдановіча. Адкажаў на гэтыя пытанні мы не ведаем, але калі меркаваць па плённасці беларускага падарожжа і той энергіі, якую заўважылі пасля вяртання ў Яраслаўль яго сябры, можам лічыць, што ўсё прайшло вельмі ўдала. Сімвалічна, што наступным слова ўзяў першы дырэктар музея старшын Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў. Ён прыгадаў, як амаль сорак гадоў таму пісьменнікі, мастакі, архітэктары, супрацоўнікі музея і бібліятэк садзілі тут дрэвы ў гонар Максіма. Міхась Паўлавіч асабіста пасадзіў клёнік, бярозу і ліпку, якія зараз ператварыліся ў вялікія дрэвы.

З традыцыйным караваем і заўсёднай гасціннасцю сустракала гасцей фестывалю гаспадыня — загадчыца філіяла «Фальварак Ракуцёўшчына» Любоў Шчэрбач. Варта зазначыць, што людзей, якія завіталі ў гэтым

Слова мае Міхась Пазнякоў.

Атмасфера нязмушанасці адчувалася на кожнай лакацыі. Дзеці гуляліся на роўненькім газоне фальварка, купкамі аблеплівалі пляцоўкі з прапанаванымі заняткамі. Нехта засяроджана выпісваў сталёвым пяром літары, хтосьці афармляў васількамі паштоўкі, спрабавалі свае сілы ў аўтарскіх настольных гульнях Наталлі Галко, смяяліся, выконваючы літаратурныя заданні паэты-«пачаткоўцы», рыфмуючы ўслед за Багдановічам маладзечанскія рыфмы.

Супрацоўнікамі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча і Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры адмыслова пад фестываль была падрыхтавана музейная праграма: падарожжа па зачарованым царстве ў якасці кніганошы, выраб традыцыйнай для Мінскага рэгіёна народнай лялькі, літаратурныя гульні і паказ батлеечных спектакляў. Самыя актыўныя ўдзельнікі «Літаратурна-забаўляльнага марафону» атрымалі памятныя прызы і сувеніры на добрую згадку пра фест. Вядома, не абышлося свята без прачулых экскурсій па фальварку, якія правяла гаспадыня музея Людміла Шчэрбач.

Афіцыйную частку свята паэзіі і песні «Ракуцёўскае лета — 2022» распачаў дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Сяргей Усік, а таксама начальнік аддзела ідэалогіі, культуры і па справах моладзі Маладзечанскага райвыканкама Вольга Клепакова. Колькі слоў прамовіў на вялікай сцэне Міхась Пазнякоў і перадаў у фонды Літаратурнага музея Максіма Багдановіча каштоўныя лісты ад ніжагародскіх сваякоў Максіма Багдановіча, сям'і Бараховічаў.

Але не толькі музей у гэты дзень атрымліваў падарункі. Юныя мастакі, якія ўвасобілі ў сваіх работах паэтычныя вобразы Максіма Багдановіча, былі адзначаны граматамі і спецыяльнымі дыпламамі, а таксама ўзнагароджаны прызамі ад Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры і Рассупрацоўніцтва.

Актыўны ўдзел у фестывалі прыняў Саюз пісьменнікаў Беларусі, яго Мінскае аддзяленне. Пастаянныя ўдзельнікі свята — пісьменнікі Навум Гальпяровіч, Віктар Шніп — дзяліліся сваімі вершамі і думкамі, як сталыя заўсёднікі мерапрыемства параўноўвалі гэты дзень з мінулымі гадамі, дзівіліся вялікай колькасці людзей на мерапрыемстве. Сваімі вершамі і спяванай паэзіяй падзяліліся Таццяна Атрошчанка, Алена Басікірская, Віктар Мяцельскі, Ала Клемянок, Тамара Кавальчук, а таксама сямейны дуэт — Вольга і Роберт Багушыньскія.

Добрым падарункам для мясцовых жыхароў і цікаўных да гісторыі краю сталі аповеды пра мясцовых шляхцічаў Тышыньскіх, якімі падзялілася Яна Уладыка, перакладчыца дзённікаў мясцовых мецэнатаў, якія спрычыніліся ў тым ліку да фундацыі Красненскага

касцёла, будаўніцтва якога заспеў Багдановіч.

Варта асобна адзначыць музычную праграму, падрыхтаваную да свята маладзечанскімі музыкантамі, з якой не выбівалася ніводнай песні і мелодыі. Гучалі кампазіцыі як на словы Багдановіча, так і іншых беларускіх класікаў, а таксама народных спевы, якія любіў слухаць Максім. Алеся Кульша, Ганна Мартынава, Дзмітрый Апяцёнак, Валерыя Гарбаценка, Ангеліна і Ксенія Дзенісенкавец, Ірына Габрыновіч, Ганна

Выступае Навум Гальпяровіч.

Філістовіч, Соф'я Войтка, Кірыл Мартыновіч, Катрын Богдан, ансамблі «Сакавінка» і «Крынічанька» задавалі музычны настрой, а абаяльны вядучы Павел Данілаў прадстаўляў удзельнікаў фестывалю.

Прыемна было пабачыць знаёмыя твары заўсёднага «Ракуцёўскага лета», але былі і такія, што былі дарогу да крыніцы Максіма Багдановіча. Ланцужок людзей курсіраваў паміж крынічкай і фальваркам, сцежкай, якой прагульваўся паэт. Частаваліся вадой, у жыватворную сілу якой верыў Максім Адамавіч.

У родным краі ёсць крыніца.
Жывой вадой.
Там толькі я змагу пазбыцца.
Сваёй нуды.

Сёлетняе «Ракуцёўскае лета» не давала нудзіцца Нехта адкрыў гэтую мясціну для сябе ўпершыню, нехта выбіраецца на мерапрыемства штогод. І спадзяёмся, што колькасць сталых наведвальнікаў будзе павялічвацца.

Варта асобна адзначыць музычную праграму, падрыхтаваную да свята маладзечанскімі музыкантамі, з якой не выбівалася ніводнай песні і мелодыі. Гучалі кампазіцыі як на словы Багдановіча, так і іншых беларускіх класікаў, а таксама народных спевы, якія любіў слухаць Максім. Алеся Кульша, Ганна Мартынава, Дзмітрый Апяцёнак, Валерыя Гарбаценка, Ангеліна і Ксенія Дзенісенкавец, Ірына Габрыновіч, Ганна Філістовіч, Соф'я Войтка, Кірыл Мартыновіч, Катрын Богдан, ансамблі «Сакавінка» і «Крынічанька» задавалі музычны настрой, а абаяльны вядучы Павел Данілаў прадстаўляў удзельнікаў фестывалю.

Як сказала пісьменніца Таццяна Атрошчанка: «Трэба як мага часцей нагадваць людзям пра высокую паэзію, бо яна дапамагае ратавацца ад жыццёвых нягод». Як не праслухаць да такой парады! Гаючая паэзія Максіма Багдановіча — нібы вада з ракуцёўскай крыніцы — чыстая і светлая. З лёгкім сумам... і радасцю спаткання з радзімай...

Міхал БАРАНОЎСКИ
Фота Максіма ВЕСЯЛКОВА

Падчас свята «Ракуцёўскае лета».

годзе на свята, было сапраўды багата: пісьменнікі і музыкі, мастакі і рамеснікі, мясцовыя жыхары і сталічныя аматары паэзіі Максіма Багдановіча самых розных узростаў.

«А што калі дождж?» — хваляваліся напярэдадні арганізатары. Дзе там... Нават старажылы музейнай справы не змаглі прыгадаць, калі на свята «Ракуцёўскае лета» выпадала дрэннае надвор'е. Такое адчуванне, што ліпеньская спека — абавязковы арыбут і заўсёднік фестывалю. Застаецца толькі здагадацца, ці было добрае надвор'е ў час прыезду сюды Багдановіча.

Сонца, водар блізкага лесу і кветак, духмяныя пахі запараных зёлак з Дайнаўскага падвор'я луналі ў павеіры. На падворку ладзіліся разнастайныя гульні і майстар-класы, пабудовы часова ўпрыгожылі работы пераможцаў дзіцячага конкурсу малюнкаў «Ракуцёўскія краявіды», а прафесійныя народныя ўмельцы дэманстравалі і прапаноўвалі свае найлепшыя вырабы.

Ад самых пачаткаў сёлетні год Астаў знакавым — годам гістарычнай памяці. Перад ёю, памяццю пра шматлікія ахвяры роднай зямлі, мы вечныя даўжнікі. І зараз узнікае шанц хоць крышку разлічыцца. Адным з крокаў да гэтага павінен стаць горкі, але патрэбны ўспамін пра лёс вёскі Драмлёва, якая некалі месцілася ў Жабінкаўскім раёне Брэсцкай вобласці. Тут жыццё абарвалася амаль 80 гадоў назад, калі ранкам 11 верасня сорок другога, на свята Усячэння галавы Іаана Хрысціцеля, названае ў народзе Галавасекам, уварваліся карнікі. Больш у Драмлёве свят не было — толькі жалобы і трызны. На месцы вогненнай вёскі ўжо сорок гадоў знаходзіцца мемарыяльны комплекс. Аднак людзі прыходзілі сюды і раней, бо нельга было зарубцаваць боль, пакінуты тымі падзеямі.

Фота БелТА.

аднак попел Драмлёва ўсё не астывае. І кожны раз вясной і восенню, калі плугі ўзнікаюць глебу, на паверхню выходзяць усё новыя сведчанні.

Агонь і кулі дасягнулі мэты

Кожны артэфакт можна разглядаць бясконца, разважаючы аб трагічным лёсе ўласнікаў гэтых рэчаў. І ўяўляць маштаб таго, што адбывалася 11 верасня. Найперш уражваюць россыпы адстраляных гільз і патронаў, на якія і праз восем дзесят гадоў багата драмлёўская зямля. Патроны двух відаў. Найперш — ад нямецкай вінтоўкі «Маўзер», для якой ужываліся кулі s.S. Гэтыя дзве літары — скарачэнне слоў «schweres Spitzgeschoss» («цяжкая заостраная куля»). Акрамя іх, сустракаюцца гільзы ад трохлінейкі (рускай вінтоўкі Мосіна, прынятай на ўзбраенне ў 1891 годзе). Летам сорок першага вялікая колькасць «мосінак» апынулася ў руках немцаў. Трафейныя вінтоўкі якраз

Драмлёва — месца жалобы, куды ўжо ніколі не вернецца свята

Гарэлі не толькі шпшыны

У пякельным агні загінулі 183 чалавекі, з іх 103 — ва ўзросце да трыццаці гадоў. Свой першы год нараджэння не справілі Людэчка Антанюк і Надзейка Алізарка, Жэнечка Ляўчук, Надзі і Аня Юрасікі — самыя маленькія жыхары. У тым дыме захлынуліся і найстарэйшыя драмлёўцы Фёдар Ярмашук і Ганна Ляўчук, якія прыйшлі на свет яшчэ да адмены прыгоннага права.

Пра той жудасны Галавасек у пачатку 1945 года перад раённай камісіяй аб злачынствах нямецка-фашысцкіх захопнікаў расказвалі сведкі: «На доўгіх у вёску Драмлёва на аўтамабільных уварваўся карнікі атрад п'яных эсэсаўцаў, калі 50 чалавек. Пагражаючы смерцю, гітлераўцы сагналі ўсіх сялян у хлёў, а самі кінуліся, бы сквапныя ваўкі, у хаты, клеці ў пошуках сала і яек, рыліся ў скрынях, з кінжаламі ў руках ганяліся ў дварах за свіннямі і курамі. А 10-й гадзіне дня нацаліся аўтамабільныя стрэлы — каты расстрэльвалі людзей, сагнаных у хлёў. Пасля чаго над вёскай узвілося вялізнае полымя. Гэта подлыя нямецкія выадкі падпалілі мірную беларускую вёску Драмлёва разам з людзьмі: старымі, жанчынамі і дзецьмі».

У мемарыяле, каля падножжа кургана, ужо колькі дзесяцігоддзяў у пачатку восені палаюць шпшыны. На кустах рассыпаны пунсовыя пацеркі ягад, нібыта кроплі крыві тых, каго закатавалі чорным памятным ранкам. Старажылы згадвалі не раз: 11 верасня было цёпла, нават гарача, быццам лета вырашыла затрымацца на пару тыдняў. А потым, калі яркім факелам успыхнула вёска, стала зусім невыносна, млосна...

Мінаюць імгненні, хвіліны... Гісторыя нанізала гадзіны на нітку часу, а каля кургана зноў гараць яркія шпшыны. Яны прараслі на месцы, дзе гвалтоўна знішчана жыццё, калі гарэлі не толькі шпшыны...

Паэтычны рэйд памяці

Тэма Драмлёва... Калі для мяне яна стала блізкай? Мо тым вераснёўскім днём 1982 года, калі адкрываўся мемарыял і давалася прамаўляць у жалобе п'янерскую клятву? Ці крыху пазней, на сустрэчы з пісьменнікам Уладзімірам Калеснікам, які пакінуў лаканічны аўтограф на кнізе «Я — з вогненнай вёскі...», напісанай з Алесем Адамовічам і Янкам Брылем: «Анатолію Бензеруку — з пажаданнем поспехаў у вучобе і шчасця ў жыцці. 27 III 85. Жабінка».

Тады на сустрэчы з чытачамі Уладзімір Андрэевіч згадаў, як стваралася кніга-хроніка. Аўтарам на чырвоным Калесніковым «Масквічы» давалася аб'ехаць ледзь не ўсю Беларусь. Сам Уладзімір Андрэевіч хараша фатаграфавалі: яго здымкі дадалі кнізе выразнасці. Але найбольш уражваюць, вядома, словы сведкаў,

што прайшлі праз полымя. Пра гэта даследчык не прамінуў расказаць:

— Матэрыял быў настолькі незвычайны, настолькі цяжкі для ўспрымання, бо людзі расказвалі жудасныя падрабязнасці тых вогненых гадоў, што мы маглі працаваць тыдзень, а потым два-тры дні вымушаны былі адпачываць, настройвацца на новыя сустрэчы. Хаця ўсе мы: і Алесь Адамовіч, і Янка Брыль, і я — самі прайшлі вайну, ваявалі...

Не мінула і сарака дзён пасля той сустрэчы, як Калеснік зноў прыехаў на Жабінкаўшчыну. На календары быў май 1985-га. Набліжалася саракавая гадавіна Вялікай Перамогі. У Брэст завіталі ўкраінскія творцы з Валынскага і Жытомірскага аддзяленняў саюза пісьменнікаў Пятро Мах, Васіль Гэй, Іван Чарнецкі, Аляксей Апанасюк і Валянцін Грабоўскі. Беларускія і ўкраінскія літаратары вырашылі правесці сумеснюю паэтычную вандроўку памяці па вёсках, спаленых у вайну.

Ранкам 3 мая берасцейцы, валыняне і жытомірцы, усклаўшы кветкі да Вечнага агню ў Брэсцкай крэпасці, рушылі ў Драмлёва. Паэты ў журбе схілілі галовы на месцы вялікай бяды і слухалі ў самоте ўрыўкі з верша самабытнага паэта Івана Арабейкі з блізкай вёскі Хмелева. Той прыйшоў на свет вясной 1942 года, за некалькі месяцаў да Галавасека, які ператварыў у попел усё жывое. Паэт пісаў:

Цяпер ні хат, ні свят, ні мовы,
Цяпер тут памяць і трава.
Не ўстаць табе, сяло Драмлёва,
Не ўстаць — цяжкая галава.

Наступным месцам жалобных успамінаў стала ўкраінскае Палессе. Далёкае становілася блізкім, бо свой крываваы след 15-ы паліцэйскі ахоўны полк, які знішчыў Драмлёва, пакінуў і на ўкраінскім баку Палесся.

«Чорнай серадой» назвалі людзі страшны дзень 23 верасня 1942 года, калі рота «Нюрнберг» знішчыла шматтысячнае сяло Картэлісы. Сярод пажарышча ўцалеў толькі векавы дуб. Кранутыя за жывое ўдзельнікі рэйду памяці чыталі пад ім на чорнай мармуровай пліце радкі валынскага паэта Аляксандра Багачука:

Там, дзе крываваы прайшоў душагуб,
Сведкам застаўся абпалены дуб.
Чорны, як ліха. І жахам прапах.
Нават байца гняздіцца тут птах.

А затым былі паэтычныя сустрэчы ў вёсках Малыні і Копішча. Іх нелюдзі спалілі 13 ліпеня 1943 года. Гэта быў таксама святочны дзень, калі праваслаўныя вернікі адзначалі Сабор дванаццаці Апосталаў і свята Валынскай іконы Божай Маці.

Успаміны нешматлікіх сведкаў трагедыі у Малыні і Копішчах уражвалі распаведамі, вельмі падобнымі на драмлёўскія.

— Згарэла ўся вёска. Нават царкоўныя званы не вытрымалі — паплавіліся, — расказваў малынец Яраш Рудышка. — Каты не шкадавалі ні старых, ні малых. У вёсцы была бальніца, дзе знаходзіліся 120 дзяцей да дзесяці гадоў. Сярод іх — нямала і такіх, хто толькі нарадзіўся. Усе пагарэлі.

Капішчук Іван Кавальчук дадаў са слязьмі:

— Мяне паранілі. Я прасіў, каб немец дабіў мяне. А той сказаў: «Цябе мухі даб'юць».

Падарожжа паэтаў не магло пакінуць абыякавым, і жабінкавец Васіль Сахарчук, які быў у берасцейскай дэлегацыі, хутка адгукнуўся сваёй «Баладай памяці», дзе кожнае слова перадавала боль:

На месцы тым стаіць курган,
І тры журботныя жанчыны
глядзяць праз возненны туман
наvek бяссоннымі вачыма.

На бойкім месцы

Драмлёва заўжды было на бойкім месцы. І ўсё ж крыху нечакана, што каля колішняй вёскі дзесяць гадоў таму адшукаліся манеты часоў Старажытнага Рыма.

Антычныя знаходкі выклікалі вялікую цікавасць. І не толькі сваёй даўнінай. Бо існуе амаль містычная повязь з трагічным лёсам Драмлёва. У гэтым можна пабачыць нават нейкі фатум. Яшчэ ў 1517 годзе ў Кракаве выйшаў «Трактат аб дзвюх Сарматыях». Яго аўтар Мацей з Мехава сцвярджаў: рымскія манеты ў славян зваліся «дынарыямі Святога Іаана Хрысціцеля». Падобнае найменне («Іванавы галоўкі») у дачыненні да каштоўных старажытных «кругляшоў» дасюль ведаюць і ўкраінцы.

На Галавасек 1942 года паселішча было цалкам знішчана. І вось ужо ў нашы дні на яго месцы адшукаліся два рымскія дынары. На першым — выява імператара Клодзія Альбіна, якому адсеклі галаву за 1825 гадоў да гібелі Драмлёва. На аверсе другой манеты — надпіс «IANVS» (Янус, або Іаан). А на адваротным баку «кругляша» сядзіць на троне Фартуна — старажытная багіня лёсу... Вось такая нечаканая бывае ў яе іронія.

Спаленая вёска выклікала нейкі забабонны жах у тутэйшых. Сённяшні мемарыял — прыкладна чацвёртая частка былога Драмлёва. Астатняе пасля вайны было аддадзена пад калгасныя палі. Аднойчы колішняя старшыня Сцяпанкаўскага сельсавета Марыя Іванюковіч згадала, як прасіла трактарыста абрабіць надзел вакол колішняй вёскі. Той спярша згадзіўся: маўляў, надвечоркам зраблю. Аднак абяцанае не выканаў, бо пад колы ўвесь час трапіліся «драмлёўскі кот, які свяціў сваімі вачыма»...

Мінулі дзесяцігоддзі, разам змяніліся і пакаленні. Здаецца, пара супакоіцца,

і паступалі на ўзбраенне ахоўна-паліцэйскіх фарміраванняў і «ўсходніх» часцей СС. Менавіта такім быў батальён, які знішчыў Драмлёва.

Трапляецца шмат шкла, ператворанага агнём у нейкія пачварныя «істоты». Некаторыя падобны на раздутых зялёнашэрых рапук. Прычым заўважым: тэмпература плаўлення бутэлькавага шкла — да 1400 градусаў па Цэльсію. Стыхія, распаленая рукамі карнікаў, сапраўды вырвалася з пекла. Перад ёй не ўстаалі алавыя і медныя рэчы, тым больш салямяныя стрэхі і драўляныя сцены.

Даволі шмат абпаленай цэглы і камянёў, металічных частак ад пабудовы і нарогаў, гузікаў ды іншай «драбязі», што дзавалі ўявіць, якім было жыццё драмлёўцаў.

Нумізматычную «калекцыю» з Драмлёва, акрамя старажытнарымскіх дынарыяў, складаюць соліды-барацінкі XVII стагоддзя, масіўныя капейкі Расійскай імперыі памежжа XIX—XX стагоддзяў і даваенныя польскія і савецкія манеты. Найбольш, вядома, грошай Другой Рэчы Паспалітай. На чатырох манетах СССР (адна наміналам 20 капеек і тры трохкапеечныя «кругляшы») выбіта аднолькавая дата — 1939. Гэта памятыны год, які прынес не толькі ўз'яднанне Беларусі. Яшчэ раней прыйшла вайна, якая ахапіла ўвесь свет.

Заручаныя з памяццю

Сустракаюцца сапраўды ўнікальныя і кранальныя артэфакты.

Нехта, прабіўшы дзіркі, зрабіў гузік са значка, на якім паабалал польскага арла відаць літары «P» і «N». Гэта скароцаны выраз «пазычка нарадова» («народная пазычка»). Такія жэтоны ўрад выдаваў тым, хто паўдзельнічаў у дабрачынных акцыях на карысць дзяржавы. Калі восенню трыццаць дзвятага Польшча спыніла існаванне, гаспадар значка, відаць, паліцэй, што карысці ад яго не больш, чым ад гузіка...

Яшчэ адна цікавая знаходка — наверх прыстасавання, каб тушыць свечкі. Яно зроблена ў выглядзе невялікай бронзавай птушкі.

Асабліва адчувальны выклікае нацельны крыж. Драмлёўцы ў большасці сваёй былі праваслаўныя. Адзінае выключэнне складала сям'я Андрэя Цэсліка, які пасяліўся ў вёсцы ў 1926 годзе. Па веравызнанні каталік, Андрэй Лукіч і сваіх дзяцей хрысціў у касцёле.

Прынесла драмлёўская зямля і тры медныя заручальныя пярсцёнкі (адзін мужчынскі і два жаночыя), вырабленыя, магчыма, тутэйшым кавалём. Калі трымаеш у руцэ маленькую белую пацерку ці шкляны корак ад бутэльчкі з-пад парфумы, якімі карысталася 80 гадоў назад нейкая кабата ці дзяўчына, міжволі сціскаецца сэрца.

Анатоль БЕНЗЯРУК

Хто добра знаёмы з творчасцю Алеся Адамовіча, пацвердзіць, як шмат напісана ім аб брацтве з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, аб трагедыі беларускага народа, звязанай з нечуванай жорсткасцю нямецкіх акупантаў. Прыгадае і дакументальныя кнігі, створаныя Адамовічам у суаўтарстве: «Я з вогненнай вёскі...» — плён супрацоўніцтва з Янкам Брылём і Уладзімірам Калеснікам і «Блакадную кнігу», напісаную супольна з рускім прэзікам Даніілам Граніным. А яшчэ, магчыма, згадае і фільмы, знятыя паводле сцэнарыяў Алеся Міхайлавіча, у якіх ва ўсім сваім пачварным вобліку паўстаў фашызм і носьбіты яго ідэалогіі.

Да месца ў прадмове Уладзіміра Бойкі такая выснова: «У Адамовіча ёсць свая ацэнка дылогіі. Неаднойчы ўзнікала і жаданне перапісаць яе. На шчасце, ён гэтага не зрабіў. А вось моманты “прадчування” іншых твораў хутчэй за ўсё перамяніліся б настолькі, што ў выніку зніклі б тыя нервы абодвух раманаў, якія робяць іх мастацкім дакументам не толькі часу апісанага, але і часу пасля напісання. Знік бы, скажам, аўтапартрэт пісьменніка часоў “адлігі”. Гэты персанаж мае адносіны да ступені дакументальнасці дылогіі, надзвычай высокай яшчэ і па прычыне мастацкай праўдзівасці. Чытаючы дылогію, адчуваеш значнасць чалавечай натуры яе аўтара, глыбіню яго адчуванняў, бачання, мыслення.

Бяры і чытай

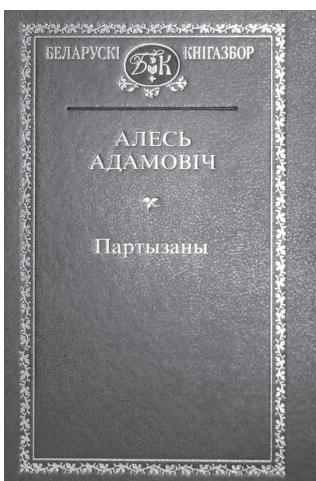
Сёй-той пры гэтым дадасць: «А каму, як не яму, які ў юнацтве ваяваў з ворагам, было брацца за такую адказную тэму». Сапраўды, у Алеся Адамовіча была і «свая» вайна, як, дарэчы, і ў сям’і Адамовічаў. Бацька знаходзіўся на фронце, а маці, загадваючы аптэкай, дапамагала бежанцам лекамі і харчаваннем. Іх сыны — Яўген і Алесь — звязаліся з байцамі партызанскага атрада імя Кірава, выконвалі іх даручэнні. Пазней Адамовічы далучыліся да гэтага атрада. Пра сваё агнявое юнацтва Алесь Міхайлавіч расказваў у дылогіі «Партызаны».

Гэтая назва з’явілася пасля таго, як раманы, што склалі яе змест, ужо былі завершаны. Цікава, што, пішучы іх, адмовіўся ад прынцыпу, якім звычайна карыстаюцца празаікі: адлюстроўваць падзеі і лёсы персанажаў у лагічнай паслядоўнасці. Спачатку ўзяўся за другую частку дылогіі — раман «Сыны ідуць у бой», пра што сведчыць першая дата пад гэтым творам. Першы ж раман «Вайна пад стрэхамі» пачаў у 1955 годзе і завяршыў у 1959-м. А ўжо ў 1960—1963 дапісаў «Сыны ідуць у бой».

Істотны і такі момант. Раманы, напісаны па-руску і ўпершыню надрукаваны ва ўсеагульным часопісе «Дружба народов» («Вайна пад стрэхамі» ў нумарах 8, 9 за 1960 год, «Сыны ідуць у бой» — у 7, 8 за 1963), неаднаразова перадаваліся ў арыгінале, выходзілі ў перакладах на многія мовы. І вось нарэшце дылогія «Партызаны», дзякуючы Ірыне Шаўляковай і выдавецтву «Беларуская навука», прыйшла да чытача па-беларуску.

Асабліва дэталёва прасочаны лёс Толі Корзуна і Ганны Міхайлаўны, прататыпамі якіх з’яўляюцца сам аўтар дылогіі і яго маці. Супраціўленне акупантам, што пачалося з «вайны пад стрэхамі» і пакуль не прыносіла ім вялікага ўрону, перарасло ў тую стадыю, якая трапляе пад дакладнае вызначэнне «сыны ідуць у бой».

Гэтае выданне «Партызанаў» найперш для тых чытачоў, хто добра знаёмы з сучаснай «ваеннай прозай». Можна ўпэўніцца, як успрымаў усенароднае змаганне з фашызмам пісьменнік, які, па сутнасці, стаяў каля вытокаў праўдзівага адлюстравання яго.

А ў канчатковым выніку — чалавечага і пісьменніцкага таленту».

Па аналогіі з назвай двухсерыйнага мастацкага фільма «Ідзі і глядзі», пастаўленага Элемам Клімавым па сцэнарыі, напісаным ім сумесна з Алесем Адамовічам, так і хочацца сказаць: «Бяры і чытай». «Партызаны» ў беларускамоўным варыянце сталі сто дзявятым томам у серыі «Беларускі кнігазбор». Між іншым, гэта ўжо другая кніга Алеся Міхайлавіча ў гэтай унікальнай бібліятэцы. Сам па сабе выпадак рэдкі. Такой увагай да сябе дагэтуль магла «пахваліцца» толькі Эліза Ажэшка. Папярэдняя кніга Алеся Адамовіча ў згаданай серыі называлася традыцыйна — «Выбраныя творы» — і стала шасцідзясятай у ёй. Укладзеная Наталля Адамовіч і Міхасём Тычынам, з яго прадмовай «Назваць усё сваімі імёнамі», яна пабачыла свет роўна дзесяць гадоў таму.

Змест тома склалі «Хатынская аповесць», а таксама яшчэ два творы ў гэтым жанры — «Нямко» з падзагаловак «Нявыдуманая гісторыя» і «Незавяршаная аповесць «Vixi» («Перажытае»)). У раздзеле «Публіцыстыка» былі прадстаўлены асобныя матэрыялы, што сведчаць аб грамадзянскай пазіцыі пісьменніка. А пэўнае ўяўленне аб тым, якім быў Адамовіч крытыкам, даследчыкам літаратуры, даюць матэрыялы раздзела «Літаратуразнаўства». Завяршаліся «Выбраныя творы» раздзелам «Лісты», якія Алесь Адамовіч у розны час адрасаваў Васілю Быкаву, Янку Брылю, Леаніле і Галіне Гарэцкім, Пімену Панчанку...

Унікальны ліст пасланы тагачаснаму Генеральнаму сакратару ЦК КПСС Міхаілу Гарбачову і датаваны 1 чэрвеня 1986 года. Да яго Алесь Міхайлавіч звяртаўся як член-карэспандэнт Акадэміі навук БССР, член Камітэта саветніц вучоных у абарону міру і супраць ядзернай пагрозы, як пісьменнік. Выказваў занепакоенасць той бядой, што навісла над Беларуссю пасля чарнобыльскай катастрофы. Гэты ліст упершыню быў змешчаны ў 1989 годзе ў 11-м нумары часопіса «Крыніца», які выходзіў у Мінску па-беларуску і па-руску.

Кастусь АРЦЁМЕНКА

Светлыя згадкі даносіць

Толькі што ўбачыла свет даволі вялікая аб’ёмам (больш за 600 старонак) кніга Вячаслава Рагойшы пад прыгожай і насычанай зместам назвай — «Прыгаршчы светлых згадак».

Чытачам штотыднёвіка «ЛіМ» адрэкамендоўваць аўтара няма патрэбы. Ужо не адно пакаленне філолагаў добра ведае Вячаслава Пятровіча як выкладчыка Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта прызнанага спецыяліста па пытаннях тэорыі літаратуры, тэксталогіі, вершазнаўства і перакладазнаўства, а больш за ўсё — даследчыка беларуска-ўкраінскіх літаратурных узаемасувязей. 3-пад яго пяра выйшлі дзясяткі навуковых літаратуразнаўчых выданняў. Але не толькі. У персанальнай бібліяграфіі прафесара Рагойшы не апошнія месца займаюць кнігі перакладных твораў і арыгінальнай уласнай паэзіі.

І вось чарговая кніга. Асабліва ў розных адносінах, а найперш у тым, што аказалася прывязанай да важнага юбілею аўтара — 80-годдзя — і мае адпаведны змест. Вядома, з такой узроставай дыстанцыі ёсць на што азірацца, ёсць пра што згадаць.

Калі абагульняць, то зыходны намер аўтара-юбіляра выявіўся ў тым, каб праз успаміны вярнуцца менавіта да светлага. Найперш гэта акцэнтаўца ў назве, якая адлюстравала асноўны змест кнігі. А такім зместам стала тое, што з пражытага-перажытага асабліва дорага і што ніяк нельга выкінуць з памяці. Са старонак гэтых успамінаў чытачам адкрыецца своеасаблівы свет Вячаслава Рагойшы. У свеце гэтым вылучыць можна два значныя цэнтры — філфак БДУ і родны Ракаў.

Між тым, як ні падыходзіць, ён «ракава-цэнтрычны». Невыпадкова да аграградыка сцягваюцца ніці самых розных падзей, а ядром сукупнага аповеду з’яўляецца раздзел, прысвечаны бацькоўскаму дому, — «Хата на пляцы Волі».

Кніга складаецца з дзвюх частак — «жменяў», паводле аўтарскага азначэння. Першая змяшчае ўспаміны пра бацькоў і сваякоў, пра самім створаную сям’ю, а таксама настаўнікаў, сяброў і калег. Дарэчы, у ёй прадстаўлены як асабісты жыццёпіс, так і даволі шырокая панарама грамадскага і культурнага жыцця краіны. У другой частцы пераважная ўвага літаратурнаму жыццю, у якім Вячаслаў Рагойша браў чынны ўдзел, і канкрэтным асобам, з якімі ён найбольш кантактаваў.

А паколькі мы заявілі гаворку пра свет не аднацэнтрычны, то варта адзначыць, што праз успаміны даецца таксама своеасаблівы летапіс факультэта, да якога аўтар непасрэднае дачыненне мае больш за паўстагоддзя. І ў яго кнізе філфакаўцы БДУ розных пакаленняў сустраюць добра знаёмых — калі не асабіста, дык па тых публікацыях, якія былі, у любым выпадку, падручнымі сродкамі атрымання адукацыі.

Зразумела, кожны чытач можа засяродзіцца на цікавым і важным асабіста яму. Для майго пакалення філфакаўцаў такім будзе тое, што звязана з асобамі кар’еяў. А таксама згадкі пра эпоху, якая папярэднічала нашай і рэальнасць якой нам ужо не дадзена спасцігнуць. Ды хоць і немагчыма з усёй паўнатаю ўсвядоміць тут выказанае, але ж прымушаюць задумацца такія вось, напрыклад, успаміны: «Увогуле, доўгі час пасля вайны, па сутнасці ўсё мае школьныя гады (1948—1958), быў, звычайна, нават лад жыцця “браткоў-ракаўцаў” у значнай ступені вызначаліся мінулай вайной. У нас дома, напрыклад, аслямі для каровы служыў агромністы балотнік нямецкага цягача, куры пілі ваду з вайскавай каскі, дзверы зашчэпліваліся кантовым рускім штыком, а ваза для кветак была з меднай снараднай гільзы».

Карацей кажучы, кніга павінна знайсці сваіх чытачоў. А ў дадатак варта яшчэ адзначыць, што ў ёй змяшчаюцца цікавыя, а таксама і значныя для гісторыі фотаздымкі з архіва самога Вячаслава Рагойшы.

Цімафей ЧАРОТА

Цеплыня роднага слова

я нарадзілася, знаходзіцца каля аднаго з маляўнічых азёр нарачанскага краю — латвійскага. Вяскоўцы (і мой дзед у тым ліку) некалі, сабраўшы апошнія грошы, выкупілі возера ў пана. Без вады ў вёсцы якое жыццё? Возера — люстэрка, у якое на працягу жыцця глядзеліся мае продкі. Гэта і люстэрка майго жыцця, мой спадарожнік і сябар. Яму ў дзесяцігадовым узросце я прысвяціла свой першы верш. Мае самыя рамантычныя спатканні ў маладзых гадах адбываліся на берагах возера. Смутак і боль пасля смерці родных я тапіла ў яго водах.

У розныя «этапныя» моманты жыцця мне ў снах з’яўлялася латвійскае возера і прадказвала будучыню...

«Лясы густыя і азёры, // Палёў прастор і сінь нябёс... // Няхай не плешчуца тут моры, // Ёсць луг ля возера, пакос, // Што пахне кменам і рамонам, // І свежай ранішняй расой, // Калі палягуць травы роўна // Пад звонкай, востраю касой // Так вока радуець прасторы, // Дзе ніва з збожжам палавее, // Гуляюць хвалі,

як на моры, // Калі вятрыска лёгкі вее...» («Родны край»). Гартую першыя старонкі кнігі і сустракаюся з праніклівымі радкамі вершаў «Матуліна мова», «Мова продкаў тваіх»... Паэтэса закранае самыя шчымыя пачуцці, у якіх чуцен голас нашых прашчурцаў. Аўтар кнігі «На хвалях лёсу» не бачыць інакшым свой лёс, як у яднанні з роднай старонкай, біяграфіяй нашай радзімы.

Ірына Гаева — з пакалення настаўнікаў, якія сфарміраваліся ў суладдзі з многімі драматычнымі падзеямі. Нарадзілася яна ў чэрвені 1941 года. Пасля заканчэння Латвійскай сямігодкі паступіла ў Ашмянскае педагагічнае вучылішча, якое неўзабаве перавялі ў Полацк. У 1964 годзе Ірына Гаева закончыла Брэсцкі дзяржаўны педагагічны інстытут імя А. С. Пушкіна па спецыяльнасці «Геаграфія і біялогія». Працавала ў Сморгоні настаўніцай геаграфіі, загадчыцай навучальнай часткі пачатковых класаў, арганізатарам пазакласнай работы. Шмат падарожнічала і пісала вершы...

Многія творы з кнігі «На хвалях лёсу» адрасаваны родным, блізкім. Радкі з гэтых вершаў напоўнены асаблівай пяшчотай. Асобны раздзел кнігі — «Смаргонскія матывы». Старонкі, якія ўвабралі вершы на смаргонскую тэму, падаюцца паэтычна-краязнаўчым партрэтам краю.

Кніга Ірыны Гаевай аздоблена цікавымі ілюстрацыямі. Углядаючыся ў іх, яшчэ болей разумееш, якімі клопатамі жыла, чым кіравалася ў сваіх настаўніцкіх кроках на працягу дзесяцігоддзяў паэтэса. Сярод фотаздымкаў, змешчаных у зборніку, — выявы сустрач з вядомымі паэтамі. На адным з іх аўтографы для зямлячак падпісвае Мар’ян Дукса. А пад другім здымкам такі подпіс: «Чытаю свой верш “Матуліна мова” падчас сустрачы з Нілам Гілевічам у гімназіі».

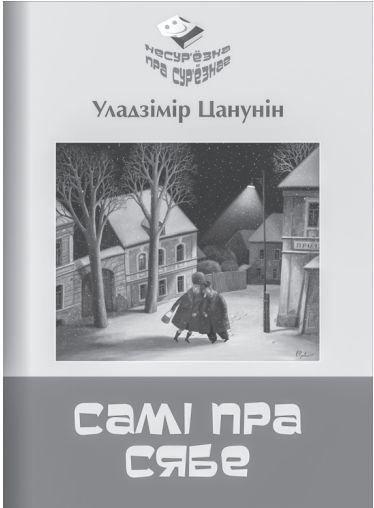
«На хвалях лёсу» — напамін пра тое, колькі шматлікіх талентаў было і ёсць у настаўніцкіх асяроддзі, у вялікіх і малых школах нашай краіны, раскіданых па розных гарадах і паселішчах.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

У Маладзечне пабачыла свет паэтычная кніга смаргонскай настаўніцы Ірыны Гаевай «На хвалях лёсу». Лейтматыў зборніка з сімпатычнай вокалкай, з якой паўстае ўражальны погляд вадзянога блакіту, лясной зеляніны, — любоў да роднай старонкі.

Пра гэта гаворыць і аўтар у прадмове «Паэзія — жыццё»: «Вёска, у якой

Даўно вядома, што смех — адзін са стымуляў жыццядзейнасці, паляпшае настрой і карысны для здароўя. Сучаснаму чалавеку знаходзіць крыніцы для гумару становіцца ўсё складаней. Аднак ёсць выйсце — звярнуцца да творчасці пісьменнікаў-гумарыстаў. Да ліку такіх адносіцца Уладзімір Цанунін. У выдавецтве «Чатыры чвэрці» выйшла яго кніга гумарыстычных вершаў «Самі пра сябе».

Уладзімір Цанунін — член Саюза пісьменнікаў і Саюза музычных дзеячаў Беларусі — сорак гадоў адпрацаваў у школе. Свой творчы шлях пачаў у вёсцы Святая Воля Івацэвіцкага раёна. Вершы і песні пачаў пісаць у юнацтве. Дзейнасць Уладзіміра Яфімавіча даволі рознабакая: ён піша вершы, удзельнічае ў песенных міжнародных і рэспубліканскіх конкурсах. На яго рахунку — больш за дзесяць паэтычных зборнікаў. Вершы Цануніна перакладаліся на рускую, нямецкую, англійскую, азербайджанскую і ўкраінскую мовы. Гумарыстычныя вершаванкі таксама атрымалі прызнанне: Уладзімір Яфімавіч стаў пераможцам рэспубліканскага конкурсу гумару «Папяровы бусел».

Іншы раз здаецца, што пісаць у гумарыстычным жанры не ўяўляе асаблівай

складанасці. Аднак так толькі здаецца. Працуючы ў гэтым кірунку, пісьменніку важна быць сапраўдным назіральнікам, умець заўважаць камічнае ў чалавеку і ў жыцці і ўвасобіць гэтыя дэталі ў пэўную форму. Цанунін — гумарыст старой загартоўкі. У полі зроку пісьменніка — цешча, кабета (якую аўтар імкнецца прадставіць не ў лепшым свеце), «мужык» пасля замужжа, эпізод сустрэчы з даішнікам... Некаторыя гумарыстычныя вершы аўтара грубаватыя і нават пошлыя. Але ў гэтым праяўляецца яго стыль:

*Мужык без бабы, як без дзятла дуб.
І нервы як у старога рубакі.
А вось жанчына, што не брала шлюб,
Нібы блыха без добрага сабакі.*

Не вельмі прыемна і, здаецца, зусім не смешна чытаць, як аўтар параўноўвае жанчыну з блыхой. Феміністычная супольнасць дакладна не ацаніла б жарту. Аднак на кожны твор ёсць і свае прыхільнікі. Таксама як ёсць яны ў Петрасяна і сучасных стэндап-камікаў.

Першыя дзве часткі кнігі «Пра кабэт у абед», «Лёс такі, мужыкі!» выклікаюць уражанне, што іншых, акрамя жонкі, цешчы ды «мужыка», нагод для жарту не прадбачыцца. Але наступныя раздзелы даказваюць адваротнае. Тут уздымаюцца актуальныя тэмы, напрыклад, пандэміі:

*Харчоў у хаце больш няма.
Апошняя скарынка хлеба.
Вакол COVID, нібы чума,
Але ж у краму тупаць трэба.
Надзея ёсць на неспадзеў.
Не траціць дарэмна многа часу.
Калі ты маску ўжо надзеў,
Тады бяры адразу касу.*

Хвалюе аўтара і лёс сучасных дзяцей, у якіх дзяцінства праходзіць у новай часавай прасторы. У частцы «Прыколы

каля школы» пісьменнік адлюстроўвае сваю заклапочанасць наконт ролі інтэрнэту ў жыцці падростаючага пакалення, іх сучасных захапленняў: «Ад убачанага анямеў знянацку // Бо ў гэтым я зусім не грамацей // Раней такім палохалі дзяцей // А зараз гэта — модненькія цацкі». Адразу перад вачыма паўстаюць вобразы цацак, з якімі зараз гуляюць дзеці: страшныя Xagi Bari, Kici Mici ды іншыя.

Сапраўды смешныя вершы ў частках «Думкі ў задворку», «Байкі на прыродзе», «Э, а я!». Тут аўтар сабраў жарты па шырокім спектры тэм, праявіў сябе як сапраўдны назіральнік. Тут жа відаць рост пісьменніка як гумарыста, яго імкненне адпавядаць часу. Многае з вершаў адгукнецца:

*Паміж ям — карэнняў рогі.
З абурэннем руль кручу.
Падкажыце, дзе дарогі,
За якія я плачу.*

Асобнай згадкі варты сюжэтныя гумарыстычныя вершы, якіх у зборніку нямала. Дзякуючы багатай, сакавітай мове, выразнасці, адсутнасці «рытмічных латак» — пустых фраз, якія не працуюць на змест, — вершы ўяўляюць асаблівую цікавасць і дэманструюць стыль аўтара. Гэта ж датычыцца і гумарыстычнай паэмы «Свята», што чытаецца лёгка, займальна і ўзнімае чытачу настрой.

Разынкай зборніка з’яўляюцца «Лімерыкі не з Амерыкі» — кароткія вершаваныя творы пра розныя населеныя пункты нашай краіны. Аўтар апісаў здарэнні, што адбываліся з ім у Ракаве, Маларыце, Баранавічах, Краснаполлі, Асіповічах, Чэрыкаве, Бялынічах, Крычаве...:

*Купіў я на хоцімскім рынку
Кітайскую модную скрынку.
Прынёс яе ўнуку,
А ён гэту штуку
Зламаў за чатыры хвілінкі.*

Тосты да кітайскага календара У. Цанунін сабраў у частцы «Усход — справа тонкая». Яны адыходзяць ад жанру гумарыстычных вершаў, аднак пачытаць іх дастаткова займальна. Напрыклад, тост «За год свінні»: «За год свінні // За шчасце і адзінства // Уздымай свой тост і выпівай заўзята // Але глядзі // Каб не дайшоў да свінства // І рылам не заехаў у салату».

Іншы раз здаецца, што пісаць у гумарыстычным жанры не ўяўляе асаблівай складанасці. Аднак так толькі здаецца. Працуючы ў гэтым кірунку, пісьменніку важна быць сапраўдным назіральнікам, умець заўважаць камічнае ў чалавеку і ў жыцці і ўвасобіць гэтыя дэталі ў пэўную форму. Цанунін — гумарыст старой загартоўкі. У полі зроку пісьменніка — цешча, кабета (якую аўтар імкнецца прадставіць не ў лепшым свеце), «мужык» пасля замужжа, эпізод сустрэчы з даішнікам... Некаторыя гумарыстычныя вершы аўтара грубаватыя і нават пошлыя. Але ў гэтым праяўляецца яго стыль.

Кніга вершаў У. Цануніна «Самі пра сябе» адлюстроўвае рознабаковасць гумарыстычнай паэзіі. З аднаго боку, пісьменнік звяртаецца да банальных вобразаў і тэм, а з другога — імкнецца намацаць тое, што цікава сучаснаму чытачу, актуальныя сёння тэмы. Гэтыя памкненні заўважныя і ўдалыя. Звярнуцца да кнігі варта не толькі каб узяць настрой жартамі, знайсці адпаведны свайму густу гумар, але і прасачыць трансфармацыю аўтара як пісьменніка-гумарыста.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Фізіка выдумкі

Днямі асартымент кніжнай прадукцыі Выдавецкага дома «Звязда» папоўніўся двюма навінкамі: свет пабачылі выданні «Сказочные приключения Курносика и Пушинки» і «Казачны горад» за аўтарствам членаў Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхаіла Дзеравянкі і Алены Шчарбаковай адпаведна. Пад мяккімі вокладкамі хаваюцца кароткія ілюстраваныя гісторыі павучальнага характару, адрасаваныя дзецям школьнага ўзросту. Малатыражныя выданні зоймуць не апошняе месца ў доўгай чарадзе кніжак «Звязды», прызначаных для чытання сям’ёй.

Прыгоды Курносіка і Пушынкi

Няхітрая рускамоўная казка Міхаіла Дзеравянкі апавядае гісторыю хлопчыка Курносіка і дзяўчынкі Пушынкi, якім не пашчасціла перайсці дарогу каварнай Бабе-язе. «І цяпер, зачараваныя яе злымі чарамі, яны чаго б гэта ні каштавала павінны вярнуць былое аблічча і вярнуцца дамоў», — даводзіць анатацыя. Само сабой, на шляху да дасягнення сваёй мэты галоўныя героі сустрэнуць не адну перашкоду, але і без памочнікаў не застануцца. Як таго патрабуе жанр, каб пераадолець злыя сілы і здабыць перамогу, дзеці праявяць незвычайную кемнасць і прадэманструюць найлепшыя чалавечыя якасці.

Пачынаецца аповед звыкла: «Жила-была девочка. Её все называли Пушинкой, так как она не могла усидеть на месте: всегда крутилась и порхала. А дружила Пушинка с мальчиком, которого прозвали Курносиком, потому что он был очень любопытный и везде совал свой курносый носик». З аднаго боку, гэткая трафарэтнасць спрыяе лепшаму засвойванню матэрыялу дзіцем малодшага школьнага ўзросту (а менавіта ў дадзеную аўдыторыю цэляць выдаўцы), з іншага — машынальнае прытрымліванне канонаў пазбаўляе магчымасці выявіць індывідуальнасць, твор губляецца сярод тысяч падобных.

Звяртаюць на сябе ўвагу і некаторыя лагічныя хібы. З напісанага вынікае, што галоўныя героі навучаюцца ў першым класе і найбліжэйшая па праграме тэма — літара «А». Словам, прасунуліся яны недалёка. Тым не менш, каб перамагчы ліхадзеяў, хлопчыку з дзяўчынкай (у абліччах бусяняці і пушынкi) давядзецца бліснуць (і парадкам здзівіць гэтым удумлівага чытача) дасканалым веданнем законаў Ньютана, эфекту Доплера і нават спецыфікі працы паскаральніка элементарных часціц. Зрэшты, такія дапушчэнні ў жанры — не рэдкасць.

Казачны горад

Сюжэт другой кніжнай навінкі, што днямі пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда», будзецца вакол гісторыі падлеткаў Кастуся, Васілька і Веранічкі, якія праз шэраг абставін трапілі ў фантастычны свет. «Кастусь з Васільком сёння

пасварыліся першы раз у жыцці! Праз дзяўчынку! У той самы момант сяброўства скончылася... Дзеці апынуліся ў Казачным горадзе, дзе за імі ходзяць дзяўчынка Абразка, бабуля Злосць і дзядзька Гонар. Каб вярнуць сяброўства і апынуцца дома, Кастусю, Васільку і Веранічцы давядзецца пераадолець шмат перашкод і прайсці праз выпрабаванні», — паведамляецца ў анатацыі.

Само сабой напрашваецца параўнанне з несыротнай метэрлінкаўскай класікай: у «Сіняй птушцы» бельгійскага пісьменніка адушаўлёнымі паўсталі некаторыя эмоцыі (ды нават ледзь прыкметныя адценні іх). Гэтакі падыход дазваляе аўтару любой казкі наглядна і разам з тым нязмушана данесці думкі да маленькага чытача. Важна, аднак, захоўваць пільнасць... Мараль «Казачнага горада» перакладаецца бяскрыўднай на першы погляд сентэнцыяй: «Не трэба ісці на повадзе ў сваіх эмоцый». Але, пэўна ж, адмяняць іх ці, не дай божа, забываць назаўсёды — ідэі не менш шкодныя, чым самі дрэнныя перажыванні.

У вочы кідаецца яшчэ адзін момант: дзіўныя вобразы антаганістаў. Калі дзяўчынка Абразка — «спадарожніца» Кастуся — ці бабуля Злосць — яна ўсюды ходзіць за Васільком — пытанні ў не выклікаюць, то страшны дзядзька Гонар, які ўвесь час пераследуе маленькую Веранічку, — персанаж, мякка кажучы, спрэчны і да таго ж абуджае вельмі нядобрыя асацыяцыі. Зрэшты, сітуацыю значна выпраўляе афармленне кнігі. Немудрагелістая казка, адрасаваная дзецям сярэдняга школьнага ўзросту і размешчаная пад мяккай вокладкай на ўсяго 38 старонках, ажывае дзякуючы гатычным малюнкам Галіны Івановай.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Ракуцёўшчына

Ракуцёўшчына — гэта сустрэча з Максімам, з ягонай марай і ягонай явай, з ягоным ценем і ягоным духам, з ягоным сума­м і ягоным смехам, з ягонай самотай і ягонай грамадой, з ягонай думкай і ягоным словам...

Ракуцёўшчына — гэта сустрэча з Максімам, з ягонай хваробай без паратунку, з ягонай маладосцю без старасці, з ягоным каханнем без узаемнасці, з ягонай мэтай без здзяйснення, з ягонай свядомасцю без межаў...

Ракуцёўшчына — гэта сустрэча з Максімам. З вечнасцю...

Наста НАРЭЙКА

★ ★ ★

«Не мяняць гэты свет,
А мяняцца, мяняцца ўнутры —
Лепшай долі паэт
Пажадаць для сябе і не можа».
Ты не слухай мяне,
Гавары, гавары, гавары.
Ты не слухай мяне.
Ты прабач, калі можаш,
мой Божа!

Я стварэнне Тваё,
Для якога жыццё — унутры,
У якога святло — унутры,
Каб дзяліцца, дзяліцца.
Божа мой, паглядзі:
Па прыступках ідуць званары,
Каб узносіць хвалу.
Ну а я... і не ўмею маліцца.

«Я — паэт!»
«Я — паэт!»
Як, напэўна, Ты змогся, мой Божа,
Гэта чуць без канца,
Неадчэпна, і ноччу, і ўдзень.
Ты чытаеш мяне. Унутры.
Хто Табе дапаможа,
Калі я за Табою іду
Неадлучна, бы цень?

Ты прабач. Я, напэўна,
Сыду да пары ў званары.
І прагоняць мяне,
І аславяць на цэлы сусвет.
Я прыйду да Цябе:
«Мне б пралескаю стаць у бары...»
Усміхнешся ледзь-ледзь:
«Пэўна, будзеш ты варты паэт...»

Гендарная няроўнасць

Канец траўня. Надыходзіць вечар.
Ужо чуцен пошчак салаўёў,
Нібы зладзілі сягоння веча
На галінах дрэў сярод гаёў.

Абмяркоўваюць, відаць, праблемы,
Што хвалююць кожнага найперш.
Часам голас, нібы вокліч немы,
Заклікае ўсіх на збор цяпер.

Але гэта толькі так здаецца:
Гукі льюцца зладжана і ў час,
То сапрана, то кантральта, мецца,
Барытон праб'ецца, зрэдку — бас.

Выяўляецца, што ўсе рулады
Вырабляюць хлопцы-спевакі,
Каб слухачак у свае прынады
Звабіць з іх маўклівай талакі.

Мабыць, Бог у пяты дзень стварэння
Гендарную роўнасць не ўлічыў,
І спявае на лясной арэне
Хор мужчынскі пасярод начы.

Разлівайся, салаўіны пошчак,
Абвяшчай для нас жыццця працяг,
Заставайся чарадзейнай прошчай,
Здольнай сэрца і душу працяць.

Мокрыя пялёсткі

Ну і залева пасля спякоты!
Мыюцца рупна пялёсткі руж,
Быццам займелі ў нябёс ільготы
Танна прыняць жыццядайны душ.

Дзіўна сваволяць паміж сабою —
Пырскі кранаюць адзін аднаго.

★ ★ ★

Пераліваць з пустога ды ў парожняе,
У словы, як у перліны, гуляць.
Паэзія ж бярэ сабе апошняе,
Што ў ранах застаецца, — адсмыляць!

Паэзія ж не гульні, не пародыя,
Не цацкі, не бірулькі, не лухта.
Паэзія — мелодыя. Ме-ло-ды-я.
І «я» ў канцы, а следам — нема­та.

Паэзія прыходзіць, як мінулае, —
Праверыць, ці глядзім яшчэ мы ўслед,
Ці скінулі сваё здранцвенне снулае,
Ці спраўдзілі апошні за­павет.

А мы адной памылкаю з'яднаныя,
Прыкуты ланцугамі да СЯБЕ.
«Святыя». Як анёлы, «беззаганныя».
Паэзія змаўкае. У журбе.

Паэзія, мы моцнымі не спраўджаны!
Мы крохкія. Пішы ці не пішы...
Мы пішам! Спадзяёмся. Дом асвятчаны
Ці будзе для маленькае душы?

Хай будзе дом! Прашу цябе. Адзінае
Жаданне апа­с­ля — пісаць ды жыць.
Хай будзе заўтра ранне салаўінае,
Натхненнем хай па жылах паб­жыць.

★ ★ ★

Перачытай апошнія радкі,
І сшытак загарні, і адхісніся.
Ты ведаеш, мне сёння ЁН прысніўся,
Стамлёны, устрывожаны такі...

Гукі прывабныя іх двубою —
Сэрцаў ратунак, працятых тугой.

Хмара павольна сплыла за шаты.
Сушацца ў сонцы пялёсткі, і ў рад
Бліскае, нібы пласты агату,
Ружавых іскраў святы заркапад.

Акраверш

Віктару Іўчанкаву

Вясна і лета, восень і зіма.
І кожны дзень цяплом жыцця сагрэты,
Каханнем і любоўю. Нездарма
Тварыць навуку —

вось святая мэта,
Агортваць ласкай слова, уздымаць
Радзімы нашай моўныя сакрэты.

І кожны сказ і слова, кожны гук
Ўплятаецца ў струменную гаворку,
Чароўнай песняй льецца без пры­нук,
Аж танчаць дзесьці здзіўленыя зоркі.
Нясешна так, старанна, дзень пры дні,
Калі абшары Беларусі роднай
Ахутаны бязмежжам дабрыні, —
Ўхваляйце скарбы мовы нашай годна!

Уцякаюць буслы

Уцякаюць буслы з Украіны
І прастуюць на поўнач, да нас,
Дзе не рвуцца снарады і міны,
Дзе не бачна варонак ля трас.

Ім няўцям, што імчацца «Калібры»,
Што ляціць каля іх «Байрактар».
(Яны чулі пра дзіўных калібры,
Для якіх лепшым харчам — нектар.)

Яго вачэй блакітныя пялёсткі
Асыталіся колісь да пары.
Ты толькі мне пра рок не гавары!
Зда­вён уеўся ён іржой у косткі.

Перачытай ЯГО. За крокам крок.
І зразумей: паэзія жывая
Рачулкаю празрыстаю сплывае.
Паэзія — жыццця па жылах ток.

Ты зразумей, што ведаеш так мала,
Што словы захаваюць, як бу­риштын,
Што па-над імі будзеш ты адзін,
Самотны. Ды не геній, як КУПАЛА.

★ ★ ★

А потым наступае ціхі вечар.
Над садам толькі зоры-ліхтары.
І вокны дома свецяцца знутры,
Як вогнішчы ў былым Сярэднявеччы.

А ў доме не пажар зусім, о не,
Там і камін не цепліцца стагоддзі.
Там цёмныя гады, бы ў карагодзе,
Лунаюць, абмінаючы мяне.

Я выйду ў гэты сад, нібыта ў мора
Зайду, — і мой вяночак паплыве.
Хай сёння не Купалле. У траве
Згубілася яно даўно — учора.

Купалле... Нібы сто гадоў назад...
Ужо і памяць гэта не трымае.
І ночка адплывае, і нямая
Згарае, нібы свечка. Зарапад!

Прылятайце да нас.
Нашы гоні,
Нашы ўзгоркі, палі, пап­лавы
Вас сустрэнуць у веснім сезоне
Дываном сакаўной муравы,

Мірным небам з мільёнамі зорак,
Незайманымі дрэвамі ў рад,
І слупамі шматлікіх апораў,
І дастаткам карміць бусянят.

Людзям верце — надзейнай ахове,
Калі пара змайструе гняздо
Недзе ў вёсцы ці дзесьці ў дуброве
І прыдбае тут новы свой дом.

Бо буслы — гэта сімвал Айчыны.
Іх няма — лічы, страчаны год.
Штосьці ўзяў з іх паводзін птушыных
І характар народа майго.

★ ★ ★

Далонню прыкрываеш вусны
Мае:

— Нічога не кажы...
Падумаў: слоў суквецце вусных
Табе — бы мроі-міражы.

Далонню прыкрываеш вочы
Мае:

— Ты так не пазірай...
Падумаў: мо каб не сурочыць?
Імкнешся ж ты ў сумнеўны рай.

Далоньмі прыкрываеш вушы
Мае:

— Не чуй маёй хлусні...
Падумаў: толькі і затушыць
Яе ў нацятай цішыні —
Мой пацалунак.

О, зоры-ліхтары! Маё вар'яцтва
Ратуе і такі мне дорыць свет,
Што верыш ува ўсё. У за­павет
Стары і Новы. Толькі б аб'яднацца.

Ты толькі за вар'яцтва не судзі.
Мне без Цябе ўвесь гэты свет —
вар'яцтва.
Мне без цябе сабою не назвацца.
А хто я? Не згадаць. Не прывядзі...

Не прывядзі, магутны Божа мілы...
За мною — род вялізны чалавечы.
Наперадзе — агонь Сярэднявечча.
Я смелая была. Губляю сілы...

Мой Божа! Ты стварыў нас для пакуты?
О не! Ды мы яе ствараем самі.
Мы — дзеці ўсе з сівымі валасамі.
Мы да нутра свайго навек прыкуты.

Мой Божа... Я яго любіла болей.
Люблю. І, пэўна, буду. Да знямогі.
Даруй. І да яго кіруй дарогі
Мае. Я не саб'юся з іх ніколі.

★ ★ ★

Мы жылі прадчуваннем дажджу.
Мы чакалі — і марна, дарэмна.
Я пра тое табе не скажу.
Ты і так пачуваешся дрэнна.

Гэта спёка калісьці міне,
Калі Бог нам даруе, пакіне
На збавенне надзею. Ці не?
Ператворыцца свет у пустыню?

Ты не бойся. Не бойся. Прашу!
Я з табою, я побач пабуду,
Покуль душы ачысцім ад бруду.
Навальніца наладзіць імішу.

Як арган, нізкі гром адза­вецца.
Што іграе бязлітасны Бог?
Што збівае з натруджаных ног?
Што сячэ незагойнае сэрца?

А Яму неабходна душа.
А Яму толькі ёй суцяшацца.
Тут — дарогі, каханне і праца.
Там — нябёсы нагбом з гладыша.

Ты не бойся сляпой навальніцы.
Будзе зліве канец, будзе дно.
Ты здалееш на неба прабіцца.
Ну а я... Ну а я ўсё адно.

Сяргей БЕЛАЯР

— Забірайце! — загадаў змрочны, як хмара, маёр рэспубліканскай бяспекі. Раздражненне, якое ішло ад яго, адчувалася фізічна.

Супрацоўнікі Транспартнай каманды, не кажучы ні слова, падхапілі падобнага на манекен малодшага лейтэнанта пад пахі і, пакідаючы на выкладзенай керамічнай пліткай падлозе дзве дарожкі крыві, пацягнулі на двор. Там быў прыпаркаваны непрыкметны мікрааўтобус з таніраваным шклом.

— Такімі тэмпамі хутка ніводнага Выканаўцы не застанецца, — кінуў маёр рэспубліканскай бяспекі і нервова закурўў.

Малодшы лейтэнант цалкам страціў сувязь з рэальнасцю і не адрэагаваў бы, нават калі б яго пачалі калоць нажом. Важыў, на шчасце, няшмат.

— Адпрацаваны матэрыял, — чэрства канстатаваў сяржант рэспубліканскай бяспекі Тромбарук. Шосты выпадак за няпоўны тыдзень, а Выканаўцаў жа набіраюць з ліку найлепшых, пасля яшчэ прымушаюць прайсці працяглую паглыбленую падрыхтоўку.

Сяржант Грыман пакінуў уласнае меркаванне пры сабе: іх справа — аператыўная перавозка грузаў. Хай псіхалагічным аналізам займаюцца тыя, хто атрымлівае за калупанне ў чужых мазгах грошы.

А вось Тромбарук не прамаўчаў:

— Яшчэ адзін слабак.

— Папрасіўся б сам у Выканаўцы, — параіў Грыман і па ўважнай у падсвядомасць звычцы пераканаўся ў адсутнасці ў двары сведак. Высокі плот з металапрофілю і ахова яшчэ не служылі гарантыяй захавання сакрэтнасці канфіскацыі. Навошта даваць ворагу казырныя карты?

— Я ўжо падаў рапарт, — пахваліўся Тромбарук, але тлумачэнняў не было. Малодшага лейтэнанта рэспубліканскай бяспекі закінулі ў салон мікрааўтобуса як мех з бульбай. Статус «свайго» Выканаўца страціў. — Спадзяюся, разгледзяць хутка.

— Ты яшчэ сумняваешся? — штучны тавар расходаваўся наадгата імкліва. А працы было як ніколі шмат.

— Нават цяпер, калі ад хуткасці дэзынфекцыі залежыць лёс усёй Рэспублікі, Атэстацыйная камісія марудзіць, — агучыў незадаволенасць Тромбарук, сядячы за руль. — А марудзіць нельга. Інакш чортвая гангрэна сажрэ ўвесь дзяржаўны арганізм.

— Нельга проста раздаць усім расстрэльныя пісталеты, — Грыман паморшчыўся: ні адны толькі чаравікі малодшага лейтэнанта былі акрываўленыя. Будзе потым валтузі з ачысткай салона.

— Чаму? — Тромбарук перавёў здзіўлены погляд на партнёра. — Дазвол Архонта або Савета Старэйшын не патрабуецца. А складзі ўнутрыведасныя загад — пяць хвілін працы. Любая машыністка дасць рады.

— Не ўсе падыходзяць на ролю Выканаўцаў.

— Так, якасць чалавечага матэрыялу яшчэ павышаць і павышаць... — нагадаў пра сябе камунікатар Тромбарук. — Новы загад... разгружаемся ў тэмпе і бяром новы груз.

— Яшчэ адзін выгарэлы Выканаўца? — камунальныя службы працавалі нават па начах, аднак горад павольна, але пэўна апускаўся ў хаос.

— Ніякіх дэталей. Толькі адрасы разгрузкі і пагрузкі супадаюць — не давядзецца калясіць па ўсім горадзе.

Аб прызначэнні замаскіраванай пад прыватны клуб псіхіятрычнай клінікі ведалі толькі дасведчаныя.

Самая дбайная праверка вадзіцеля і пасажыраў пачыналася ў санпрапускніку за

масіўнымі варотамі. Ахова страляла без папярэджання. А падазронам ёй магло здацца што заўгодна. Ніякія меры засцярогі залішнімі лічыцца не могуць, калі гаворка заходзіць пра бяспеку краіны.

— Прыкладзіце вялікі палец правай рукі! — нарэшце запатрабаваў начальнік аховы. Пасля таго, як Тромбарук дакрануўся да тачскрына персанальнага планшэтнага камп'ютара, два дужыя санітары выцягнулі малодшага лейтэнанта рэспубліканскай бяспекі і без напружання павалаклі ўнутр трохпавярховага будынка, у якім пры неабходнасці можна было трымаць доўгатэрміновую абарону. — Чакайце!

Ахову дапаўнялі шматлікія камеры відэаназірання і разнастайныя датчыкі і актыўныя сканеры кантролю: Рэспубліка ведала цану таямніц. Язык у любым выпадку варта было трымаць за зубамі.

Санітары вярнуліся прыкладна праз чвэрць гадзіны. «Грузам» аказаўся мужчына сярэдніх гадоў, непрыкметнай знешнасці, у камбінезоне, які рабіў яго падобным на рабочага. Аднак абыходзіліся з мужчынам ледзь ці не як са Старэйшым. Ды толькі Старэйшым ён быць не мог: фатаграфіі членаў Савета размяшчаліся на самых бачных месцах.

— Гэта яшчэ хто? — задаў пытанне, якое не патрабавала адказу, Тромбарук. Грыман паціснуў плячыма і нечакана адчуў сябе няўтульна. Дыскамфорт меў іншую прыроду, чым чаканне пад прыцэлам. Нібы... З канкрэтным напаўненнем гэтага самага «нібы» Грыман адчуваў пэўныя цяжкасці. Адно не падлягала сумневу: невядомы, які не выглядаў небяспечным, быў надзвычай небяспечны.

«Груз», не звяртаючы ўвагі ні на кроў на падлозе і сценах, ні на абодвух сяржантаў рэспубліканскай бяспекі, адкінуўся на спілку сядзення і застыў. Як механічная льялька, у якой скончыўся завод.

— Аб'ект Адзін-Шэсць-Адзін, — назваў канчатковы пункт маршруту Тромбарук і мякка крануўся з месца. А Грыман пашкадаваў аб тым, што сустрэўся позіркам з вачыма незнаёмага ў люстэрку задняга віду.

Як быццам нырнуў у пустэчу...

Аўтамабільны рух у цэнтры быў ажыўлены, і хуткасць мікрааўтобуса вымушана ўпала. Тромбарук мог адцягнуць увагу на манеўрыраванне, а вось Грыман трапіў у акружэнне трывожных думак: колькасць смяротных ворагаў — як унутры, так і за межамі Рэспублікі — расла. А вада па кроплі і камень точыць.

— Думаеш, выстаім? — самае галоўнае пытанне доўга рываліста на волю. Грыман не мог трымаць трывогу пад сэрцам і далей.

— Калі мне дадуць згоду стаць Выканаўцам — выстаім, — запэўніў Тромбарук без ценю сумневу. Хаос, які надыходзіў, зусім яго не пужаў. Хутчэй, наадварот. Быццам Тромбарук прагнуў яго.

— Упэўнены, што зможаш?

— Нічога складанага: прыцэліўся ў патыліцу і стрэліў. Галоўнае — не падыходзіць занадта блізка: марнуў потым час на мыццё. І добра б кроў... Некаторыя яшчэ і абсіраюцца.

— Ты так кажаш, нібы збіраешся страляць па мішэнях на стрэльбішчы, а не па жывых людзях, — высілкам волі Грыман пагасіў вобраз мёртвага цела ў лужыне крыві, мачы і фекалій.

— У мішэні страляць складаней: папера марнуецца. А ад гэтых мудакоў толькі пасля смерці карысць будзе: здаровыя органы пойдуць на продаж, а тое, што застанецца, стане кормам для свіней і ўгнаеннем.

— І не баішся? — гутарка дазваляла адцягнуцца ад калючага холаду, які дыхцеў ад «грузу» і ператвараў пазваночнік у натуральны жалезны слуп.

— Чаго мне баяцца? — не зразумеў Тромбарук. — Хай баяцца «контры».

— А калі не вытрымаеш?.. Цябе ж не рыхтавалі адмыслова.

— Не струшу, — без пафасу абвясціў Тромбарук. І сціпла пахваліўся: — Магу нават у дзве змены працаваць. Толькі б пісталет выдалі надзейны. Каб без асечак.

І будзе ж пасля спаць спакойна. Нават гарэлкі ці наркотыкаў не запатрабуе.

Адкрыццё было нечаканым. І выклікала страх. Здавалася б, добра ведаеш чалавека вось ужо шмат гадоў, а заканчваецца тым, што і не ўяўляеш, як рэагаваць на яго словы.

— І даплаты Выканаўцам прызначаныя немалыя.

«Аб'ект Адзін-Шэсць-Адзін» — машынабудаўнічы завод — ціха дажываў свой век і для дэзынфекцыі падыходзіў як нельга лепш: і тэрыторыя вялікая, і бетонныя сцены тоўстыя, і скляпоў хапала.

— Клануюць іх, ці што? — старшы Каманды ліквідацыі быў амаль дакладнай копіяй маёра рэспубліканскай бяспекі з месца папярэдняй загрузкі. І курыў такія ж цыгарэты, як і той.

— З клонамі было б прасцей, — Тромбарук сунуў ахоўніку з ручным сканерам ідэнтыфікацыйную карту, але паласаты шлагбаум пайшоў уверх толькі праз вечнасць: права на памылку Рэспубліка не мела. Адна-адзіная магла стаць пачаткам канца.

— Гэты... — рушыў услед слабы ківок у бок «грузу». — падобны на Выканаўцу.

— Ды кінь, — адмахнуўся Тромбарук. — Для дэзынфекцыі патрэбен запал.

— Каб з агеньчыкам? — Грыман стараўся не сустракацца з незнаёмым поглядам — заставаўся цяжкі непрыемны асядак. Нібы апынуўся пад магутнай лупай энтамолага. Нават ахоўнікі глядзелі інакш.

— Націскаць на спускавы кручок у стане і робат. Чалавек зробіць лепш.

— Гэта як?

— З максімальным ККД.

Асэнсаваць сказанае не атрымалася: па камандзе Тромбарук загнаў мікрааўтобус у пусты цэх. Адзін з Выканаўцаў адкаціў дзверы і з усёй магчымай пачцівасцю дапамог «грузу» выйсці. Гэты ж Выканаўца падаў Тромбаруку і Грыману знак заставацца на месцы.

Быццам бы нічога незвычайнага, руціна нават, аднак Грыман напружыўся.

— Кантралёр, — упэўнена прамовіў Тромбарук. І нібыта не было падстаў для сумневу, але...

— Калі і Кантралёр, то са зброяй умее звяртацца лепш за Выканаўцаў, — заўважыў Грыман. Рухі «грузу» можна было смела назваць майстэрскімі: так пасля тыднёвых курсаў не наладзіўся. — Цікава, дзе яны яго ўзялі?

— Ды пофіг, — агучыў агульную пазіцыю Транспартнай каманды Тромбарук. А развіць тэму Грыман не здолеў бы і пры ўсім жаданні: Выканаўца запатрабаваў ад абодвух сяржантаў выйсці з мікрааўтобуса.

— Гэта яшчэ навошта? — Грыман злавіў сябе на адчужанні няправільнасці таго, што адбывалася: абавязкі супрацоўнікаў Транспартнай каманды выразна прапісаныя.

Тым часам з аддаленага дзвярнога праёму Выканаўца з пісталетам-кулямётам вывеў групу арыштаваных. Нядаўніх, калі меркаваць па іх выглядзе і паводзінах. Рознаўзроставаых мужчын і жанчын, думачы нават намёк на супраціў, прымусілі стаць на калені.

Старэйшы Выканаўца, не зводзячы з «грузу» ацэньваючага погляду, загадаў:

— Пачаць палявыя выпрабаванні.

«Груз» кінуў і راشуча ступіў да найбліжэйшага арыштаванага. Чакана, але ўсё ж нечакана, стрэліў з ходу. Здавалася, зусім не цэлячыся.

Над галавой арыштаванага запаліўся крывавае німб.

— Тваю ж маці! — тузануўся Грыман. Вусны Тромбарука расцягнуліся ва ўхвальна-вясёлай усмешцы.

Арыштаваны яшчэ не паспеў заваліцца на бок, як праграмеў другі стрэл. За ім — амаль без паўзы — трэці...

«Груз» дзейнічаў як аўтамат. І ні разу яго рука не завагалася. Як і голас у канцы дэзынфекцыі:

— Загад выкананы. Чакаю далейшых указанняў.

Старэйшы Выканаўца павольна прайшоў міма пяці трупай. Не сказаў ані слова,

але было відаць, што дэзынфекцыя яму спадабалася.

Як і Тромбаруку.

— Я так таксама змагу! — гарача прашаў таў напарнік, якога нічога не збятэжыла. А сэрца Грымана прапусціла ўдар: дэманстратыўнае парушэнне рэжыму сакрэтнасці не магло азначаць нічога добрага.

— Другую партыю! — запатрабаваў Старэйшы Выканаўца.

І адчуванне надыходзячай бяды стала хутка абрастаць цэлам: ад погляду Грымана не схавалася тое, што Выканаўцы размясціліся з такім разлікам, каб спыніць любыя спробы да ўцёкаў. І ніяк не атрымлівалася верыць у тое, што толькі для затрымкі арыштаваных.

У «грузу» не сышло і хвіліны на другасную дэзынфекцыю. Усё было выканана прафесійна...

...і з вялікай любоўю да справы.

Зайздросна-экзальтаваны настрой Тромбарука перашкаджаў яму пачуць напарніка. А варта было б: яшчэ перад першым стрэлам у Грымана з'явілася выразнае ўсведамленне блізкага канца. Сведкі добрыя толькі ў тым выпадку, калі гэта сведкі абароны.

— На лік «тры» скачам у машыну і рвём кіпцюры, — Грыман не збіраўся адмаўляцца нават ад мінімальнага шансу выжыць.

— Вось гэта я разумею — служба! — Тромбарукам валодала зайздросць. Кідаць таварыша подла, аднак заштурхнуць напарніка ўнутр мікрааўтобуса, а ўслед за тым яшчэ і запусціць рухавік Грыман проста не здолеў.

Не паспее.

Умоўным сігналам магло з'яўляцца што заўгодна — чацвёрта Выканаўцаў зладжана кінуліся да сяржантаў рэспубліканскай бяспекі.

Грыман усё ж распачаў спробу...

Скруцілі супрацоўнікаў Транспартнай каманды ў імгненне. Толькі рэакцыя сяржантаў рэспубліканскай бяспекі была рознай: Грыман спрабаваў удыхнуць пасля ўдару прыкладам, а Тромбарук абурывўся.

— Мы ж свае!

Так нічога і не зразумеў — Грыману стала крыўдна да слёз. Але нават цяпер Тромбарук не страціў чалавечага аблічча.

— Падняць! — загадаў Старэйшы Выканаўца.

З сяржантамі рэспубліканскай бяспекі не цырымоніліся. З-за чаго Грыман канчаткова ўмацаваўся ў цяжкай упэўненасці, а Тромбарук закіпеў:

— Я ж сам да вас папрасіўся!

Старэйшы Выканаўца не быў настроены слухаць — наогул нічога. Выканаўцы падпарадкоўваліся загадам. «Груз» адлюстроўваў гатоўнасць дзейнічаць.

— За што? — завяў ад удару па нырках Тромбарук.

На твары Старэйшага Выканаўцы не адбілася ніякіх пачуццяў. Але словазлучэнне «палявыя выпрабаванні» прымушала зусім па-іншаму паглядзець на «груз». Каштоўнасць экзэмпляра тлумачыла асаблівае да яго стаўленне.

Больш ад зламанах рэбраў разумоваму працэсу не замінала. «Груз» відавочна правяралі ў справе. І абышлося без геннай мадыфікацыі. Псіхпраграмаванне ўсё яшчэ заставалася вузкай сферай.

— Пачаць фазу нумар два, — абвясціў Старэйшы Выканаўца. Яму патрабавалася толькі секунда для таго, каб накрыць «груз» агнём.

Будзе і фаза тры...

Злосць за здраду краіны, якой былі аддадзеныя гады бездакорнай службы, сціснутай спружынай штурхнула Грымана на «груз». Горш не будзе.

Тромбарук зароў у спробе спыніць напарніка, аднак злавіў толькі паветра. А вось Старэйшы Выканаўца не прамагнуўся: кулі расеклі і Грымана, і незнаёмага, які не паспеў пераклучыцца з Тромбарука на Грымана.

Старэйшы Выканаўца злосна вылаяўся. Выпрабаванне СуперВыканаўцы, напісанага сывараткай на аснове ДНК Васіля Блахіна, Пятра Маго і Сардзіёна Надараі, было правалена.

Таццяну Швед ведаюць калі не ўсе дзіцячыя пісьменнікі краіны, то большасць. З 2006 года Таццяна Аляксееўна ўзначальвае дзяржаўную ўстанову «Цэнтралізаваная сістэма дзіцячых бібліятэк г. Мінска» і апыкуе не толькі юных наведвальнікаў кніжніцы, але і творцаў, дзякуючы чаму ланцужок «пісьменнік — чытач» спаяны вельмі трывала. Між тым як старшыня камітэта па арганізацыі абслугоўвання дзяцей і падлеткаў Беларускай бібліятэчнай асацыяцыі, Таццяна Швед ладзіць міжнародны прафесійны семінар «Бібліятэкі і сям'я: сучасныя тэндэнцыі ў фарміраванні культуры чытання» (у гэтым годзе пройдзе ў кастрычніку). Дарэчы, сёлета сетку дзіцячых бібліятэк і яе кіраўніцу можна вінаваць з перамогай у інтэрнэт-прэміі «ТІБА-2022». У намінацыі «Адукацыя і навука» сайт сістэмы заняў 3-е месца.

Таццяна ШВЕД:

«Перашкод для таго, каб чытач сустрэўся з сучасным пісьменнікам, няма»

— Таццяна Аляксееўна, раскажыце, калі ласка, пра апошнія важныя падзеі, якія тычацца сеткі дзіцячых бібліятэк Мінска.

— Самае галоўнае цяпер — культурны праект «Бібліятэка пад адкрытым небам», які праходзіць па суботах каля Мінскай гарадской Ратушы. Там Цэнтралізаваная сістэма дзіцячых бібліятэк горада прэзентуе свае напрацоўкі. Па выніках сустрэч, якія ўжо адбыліся, магу сказаць, што мы былі прыемна здзіўлены бачыць каля пляцоўкі нашых пастаянных чытачоў. Чакалі ж, што праект зацікавіць толькі гараджан, якія не так часта завітваюць у дзіцячыя бібліятэкі ці наогул пра іх не ведаюць, і турыстаў. Усё ж каля Ратушы праходзіць шмат экскурсій. Да таго ж перад адкрыццём праекта задаваліся пытаннем: «Субота — выхадны дзень. А хто наведае нашу пляцоўку?» Аднак сёння мы разумеем, што яна запатрабавана.

— У чым асаблівасць пляцоўкі?

— Мы працуем на пару з Саюзам пісьменнікаў. Літаратары раскажваюць пра сваю творчасць, а гараджане маюць магчымасць набыць упадабанае выданне з аўтографам аўтара, задаць пытанні, якія непакояць. Пісьменнікам усё гэта надзвычай важна: хто і што чытае, якой мове аддаюць перавагу... Наогул, вельмі шырока прадстаўляем кнігі сучасных беларускіх літаратараў, дэманструем і прэсу: імкнёмся, каб заўсёды прысутнічалі свежыя нумары газет і часопісаў. Асабліва цэнна тое, што праектам цікавяцца дзеці, якія прыехалі ў Мінск на адпачынак з іншых гарадоў, напрыклад, Расіі. Яны з задавальненнем удзельнічаюць у розных мерапрыемствах, у тым ліку якія тычацца перакладу на беларускую мову. Увогуле, наша запатрабаванасць у жыхароў нават летам крыху здзіўля.

— Дарэчы, супрацоўніцтва з дзіцячымі пісьменнікамі ў вас заўсёды вельмі цеснае.

— Аўтары зацікаўлены ў тым, каб прыйсці ў бібліятэку і прэзентаваць сваю кнігу. І нам гэта патрэбна — каб утрымліваць чытача. Хтосьці прыйдзе на сустрэчу арганізавана, групай, хтосьці завітае спантанна, убачыўшы аб'яву... Да таго ж маленькім чытачам важны не толькі твор, а блізкасць пісьменніка. На сустрэчах яны пытаюць пра яго біяграфію, асабліва пра станаўленне асобы. У Год гістарычнай памяці такія размовы як ніколі актуальныя. Бацькі і самі дзеці разумеюць, што для таго, каб нечага дасягнуць у жыцці, быць дастойным грамадзянінам, неабходна вучыцца і спазнаваць новае. Не прыпыняецца гэты працэс і летам.

— Да якога чысла «Бібліятэка пад адкрытым небам» будзе дзейнічаць?

— Запрашаю 17 верасня — у Дзень народнага адзінства — на закрыццё. Запланаваны патрыятычная акцыя «Адзінствам моцная Беларусь», патрыятычны дыялог «Я, ты, ён, яна — разам цэлая краіна!», кніжная падарожжа «Крокі гістарычнай памяці», краязнаўчая гульня «Вандроўка па Мінску» і кніжна-інфармацыйныя выстаўкі «Беларусь — краіна майёй будучыні». Розныя формы бібліятэчнай працы — для розных катэгорый чытачоў. Прызвы, падарункі прадугледжаны.

— Пляцоўка каля Ратушы насамрэч вельмі ўдалая. Дзе б яшчэ ў перспектыве мог дзейнічаць праект?

— Па-першае, каля Нацыянальнай бібліятэкі, па-другое, побач — у Парку пісьменнікаў. Дарэчы, Цэнтралізаваная сістэма дзіцячых бібліятэк горада Мінска была ў ліку ўдзельнікаў стварэння парку. Тое, што мы таксама прыклалі руку, вельмі міла сэрцу. Мне здаецца, падчас такіх свят, як Дзень Незалежнасці,

Дзень народнага адзінства, Дзень Перамогі, таксама можна было б ладзіць такія пляцоўкі. Сюды ж — Дзень бібліятэк. Каля Нацыянальнай бібліятэкі мы ўжо мелі падобную магчымасць: два разы арганізавалі мерапрыемствы з Мінскім гарадскім аддзяленнем СПБ. Усцешна, што там гуляе шмат сямей, моладзі. Прыдатная пляцоўка, на мой погляд, — Парк Горкага. Спадзяюся, што праект «Бібліятэка пад адкрытым небам» працягнецца і ў наступным годзе. Для нас, акрамя дэманстрацыі фондаў і правядзення мерапрыемстваў з пісьменнікамі, гэта яшчэ і магчымасць рэкламаваць дзейнасць нашых устаноў.

— А што запланавана на Дзень бібліятэк, які ў краіне традыцыйна пройдзе 15 верасня?

— Па-першае, мы заўсёды праводзім сход для супрацоўнікаў. Зразумела, не ўсе змогуць быць: працоўны дзень ніхто не адмяняў, а чытач — самае галоўнае, што ёсць у нашай працы. Між тым існуе такая традыцыя — 15 верасня мы знаёмім маладых спецыялістаў, якія прыходзяць па размеркаванні з Універсітэта культуры і мастацтваў, з той працай, якую яны будуць выконваць. Гэтае своеасаблівае пасвячэнне ў бібліятэкары суправаджаецца наказам на дарогу ад старэйшых супрацоўнікаў, а ад прафсаюзнай арганізацыі ўручаюцца сувеніры. Мы вельмі рады маладым спецыялістам, менавіта яны ўносяць цікавую нотку сучаснасці ў камунікацыю з чытачом. Некаторыя сем'і прыходзяць у дзіцячую бібліятэку менавіта да таго ці іншага маладога супрацоўніка. Адбываюцца ў гэты дзень узнагароджанне найлепшых супрацоўнікаў сістэмы і невялікі святочны канцэрт. Найлепшыя з найлепшых удзельнічаюць у мерапрыемствах у галоўнай кніжніцы краіны. Як правіла, там узнагароджваюць прызёраў рэспубліканскага конкурсу «Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры». Ужо можна павіншаваць калег: наша дзіцячая бібліятэка № 5 сёлета заняла 3-е месца ў намінацыі «Выхаваўчая работа з падростаючым пакаленнем».

— Што праходзіць у бібліятэках перад новым навучальным годам?

— Міжнародная акцыя «Чытаем беларускія кнігі» — мая даўняя мара. Шмат гадоў я думала, як яе ажыццявіць, ведаючы, што падобных праектаў у Беларусі няма. У дзіцячай сеткі бібліятэк сталіцы добра развіта міжнароднае супрацоўніцтва з Казахстанам і Расіяй, таму вельмі хацелася б, каб паўдзельнічалі калегі і чытачы найперш адтуль. Лічу, што аўтары, да якіх будуць звяртацца ахвотнікі, могуць быць не толькі класічныя, але і сучасныя. Летась акцыя прайшла ўпершыню і сабрала 80 удзельнікаў. Парадавала, што многія падышлі з вялікай увагай да выбранага твора і культуры беларусаў наогул. Хацелася б, каб акцыя стала штогодняй. Сёлетнюю, дарэчы, прымеркавалі да Дня беларускага пісьменства.

— Давайце звернемся да святкавання, якое ўжо зусім хутка адбудзецца.

— Заўсёды з нецярпеннем чакаем гэтыя дні ў верасні. Многія з нашай сістэмы штогод наведваюць горад,

дзе адзначаецца Дзень беларускага пісьменства. Як правіла, вандруем з Мінскім гарадскім аддзяленнем СПБ. Аднак не прадстаўляем нашы ўстановы, у гэтыя дні мы звычайныя наведвальнікі. Набіраемся вопыту, сочым за арганізацыяй... Лічу, што падчас правядзення такіх буйных свят у невялікіх гарадах неабходна даць магчымасць прадставіць сябе мясцовым бібліятэкам. Звычайна ўсё праходзіць на такім высокім узроўні, што вяртаецца на творчым уздыме.

— Некалькі разоў у кантэксте супрацоўніцтва, творчых стасункаў вы згадалі Расію. Як лічыце, юныя чытачы неяк аддзяляюць сучасных беларускіх і расійскіх пісьменнікаў?

— Здаецца, не заўсёды. Для зусім маленькіх вельмі важна ўбачыць пісьменніка не на вокладцы, а ў жыцці. Тады ён разумее, што да чаго, нават калі творца ў якасці асноўнай мовы выбірае рускую. Падлеткі ж пытанні не задаюць — ведаюць самі, адкуль пісьменнік родам, што ёсць у яго творчай спадчыне,

якія навінкі можна пачытаць. Часам яны нам нават падказваюць. У любым выпадку вельмі важна праводзіць творчыя сустрэчы, добра, што завітваюць да нас і расійскія пісьменнікі. Перашкод для таго, каб чытач сустрэўся з сучасным пісьменнікам, няма.

— Калі пра любімых беларускіх дзіцячых аўтараў і прэзентацыі ў кніжніцах мы размаўлялі раней, то тэму сучасных расійскіх аўтараў, творы якіх упадабалі мінскія чытачы, не закраналі.

— Што тычыцца малодшага школьнага ўзросту, то гэта Аляксандр Волкаў, Каця Мацюшкіна, Вікторыя Ледэрман, Алег Рой, Алена Хрусталёва. Калі казаць пра вучняў сярэдніх і старшых класаў, то ў ліку любімых пісьменнікаў у гэтай групе — Андрэй Усачоў, Марыя Боцева, Эдуард Веркін, Ілона Валынская і Кірыл Кашчэў, Яўген Гаглоў, Ніна Дашэўская, Тамара Крукава, Міхаіл Самарскі, Юрый Сітнікаў... У першую чаргу мы звяртаем увагу на кнігі, адзначаныя прэміямі расійскіх літаратурных конкурсаў. Калі ж браць класіку, то вельмі хочацца, каб многія творы былі перавыдадзены ў Беларусі. Асабліва — Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна. Усё ж мы неаддзельныя ад школьнай праграмы.

— Што тычыцца разнастайных літаратурных конкурсаў, як рэагуюць на іх у сетцы дзіцячых кніжніц? Падчас Дня беларускага пісьменства будзе ўручацца тая ж Нацыянальная літаратурная прэмія, у адборачную камісію якой вы ўваходзіце.

— Пераможцаў айчыннай прэміі мы заўсёды запрашаем на сустрэчы з чытачамі. Афармляем персанальныя выстаўкі. Напрыклад, вельмі шмат увагі ў розных бібліятэках удзяляе творчасці Кацярыны Хадасевіч-Лісавой. Кнігі, якія перамагаюць у конкурсе на Нацыянальную літаратурную прэмію, закупляем у першую чаргу. Яны заўсёды дастойныя і карыстаюцца ў чытачоў папулярнасцю. Некаторыя я, удзельнічаючы ў розных міжнародных сустрэчах, дарыла дзіцячым бібліятэкам замежжа, каб нашых пісьменнікаў і паэтаў ведалі не толькі ў Беларусі. І калі з прэміямі ўсё зразумела, то галоўнае, што непакоіць у гэтай сферы, — адсутнасць літаратурнай крытыкі. Аднак гэта праблема не толькі нашай краіны.

Гутарыла Яўгенія ШЫПЧКА
Фота Кастуся ДРОБАВА

Не Іван Бунін, аднак...

Многія прыхільнікі творчасці Івана Буніна знаёмы з апавяданнем (некаторыя крытыкі называюць аповесцю) «Дело корнета Елагина». Сюжэтам для яго стала забойства 19 чэрвеня 1890 года ў Варшаве актрысы Марыі Віснёўскай загаханым у яе карнетам Аляксандрам Барценевым. Аднак Іван Аляксеевіч не быў першапраходцам у мастацкім асэнсаванні згаданага выпадку. Па гарачых слядах яго з’явіўся раман «Болезнь века», напісаны саслужыўцам Барценева Юліем Яльцом.

Добра службыцца — добра пішацца

Нарадзіўся Юлій Ялец (другі варыянт — Юліян) 6 ліпеня 1862 года. Дзе — невядома. Яго бацька, генерал-маёр Лук’ян Ялец, служыў у кавалерыі, паходзіў з дваран Гродзенскай губерні. Юлій пайшоў яго шляхам. Скончыўшы Акадэмію Генеральнага штаба, у 1888 годзе атрымаў накіраванне ў элітны, лейб-гвардыі Гродзенскі полк, які тады дыслацыраваўся ў Варшаве.

Сярод іншых вайскоўцаў вылучаўся любоўю да гісторыі, літаратуры. Бліжэй пазнаёміўшыся з палком, узяўся пісаць яго гісторыю. На гэта паўплывала, відаць, і тое, што захапляўся паэзіяй Міхаіла Лермантава, які некалі тут служыў. Аднак кумірам Юлія Яльца, як і ўсіх гусараў, з’яўляўся знакаміты генерал-кавалерыст Якаў Кульнеў, які на пачатак Айчыннай вайны 1812 года быў шэфам Гродзенскага гусарскага палка.

Увогуле, з гэтым палком звязаны лёс многіх вядомых людзей. Пра адных Юлій Ялец ведаў сам, пра іншых яму расказалі. І ў канцылярыі часці захоўваліся сакія-такія матэрыялы пра шлях, пройдзены імі. Але давялося шмат папрацаваць у архівах, музеях. Не толькі ў варшаўскіх. Выезджаў у Пецяўбург, звязваўся з іншымі гарадамі. Балазе вышэйшае начальства, начуўшыся пра яго захапленне, стварала як мага больш прыдатныя ўмовы для даследчыцкай работы. Ведала яго і па газеце «Варшавский дневник», у якой ужо выступіў з шэрагам публіцыстычных матэрыялаў.

Супрацоўнікі яе, калі прызнаўся, што піша гісторыю свайго палка, пайшлі насустрач, прапанаваўшы сёе-тое апублікаваць. Неўзабаве на старонках газеты з’явіўся першы фрагмент з «Истории лейб-гвардии Гродненского гусарского полка». Следам былі наступныя публікацыі. Юлій Лук’янавіч змясціў у «Варшавском дневнике» і некалькі апавяданняў. Але асноўныя літаратурныя клопаты па-ранейшаму тычыліся напісання гісторыі палка.

Працяг не менш плённы, чым пачатак

Першы том выйшаў у 1890 годзе. Выданне атрымалася раскошным, са шматлікімі малюнкамі, партрэтамі. У «Истории...» прыводзілася шмат малавядомых фактаў, што таксама выклікала зацікаўленасць ёю. Ды большы інтарэс уяўлялі тыя, што ў шырокі ўжытак былі ўведзены ўпершыню. Яны ў тыме пераважалі. Тыя, хто паспеў пазнаёміцца з ім, з нецярпеннем чакалі працягу апавяду. Але выхад другога тома запазняўся.

На тое некалькі прычын. Каб спраўдзіць спадзяванні чытачоў, Юлій Ялец па-ранейшаму вышукваў арыгінальныя факты, а гэта давалася не так лёгка. Што адразу кінулася ў вочы, было ўжо выкарыстана. Адцягвалі ўвагу і іншыя клопаты. Ды адступаць не збіраўся. Пабачыў свет другі том толькі ў 1897 годзе. Яго сустрэлі гэтаксама прыхільна, як і першы. Аднак з ім былі знаёмы не ўсе, бо той стаў бібліяграфічнай рэдкасцю. Таму праз год абодва перавыдалі пад адной вокладкай. Яны сталі настольнай кнігай і для даследчыкаў творчасці Міхаіла Лермантава. Ніхто так падрабязна не раскажаў аб гэтым перыядзе ў армейскай службе Міхаіла Юр’евіча.

Усцешаны поспехам, Юлій Ялец стаў актыўней займацца творчай дзейнасцю. У немалой ступені на гэта паўплывала знаёмства, а пасля і сяброўства з пісьменнікам, гісторыкам і журналістам Усеваладам Крastoўскім. Даволі істотная розніца ва ўзросце (Усевалад Уладзіміравіч нарадзіўся ў 1840 годзе) не перашкодзіла ім знайсці паразуменне. Гэтаму спрыяла агульнасць як эстэтычных, так і палітычных поглядаў. Дзякуючы Усеваладу Крastoўскаму, Юлій Ялец яшчэ больш захапіўся журналістыкай, а ў 1892—1895 гадах замест свайго старэйшага сябра выконваў абавязкі памочніка рэдактара «Варшавского дневника».

Калі Усевалад Уладзіміравіч памёр (1895), Юлій Ялец заняўся ўпарадкаваннем яго багатага творчага архіва. У тым жа годзе выдаў у Варшаве ўласную «Памятку Гродненскому гусару». Дзеля хутчэйшай падрыхтоўкі Збору твораў Крastoўскага звольніўся са службы. Актыўна займаўся і ўласнай творчасцю: пісаў вершы, быў неабыхавым да драматургіі (кніга паэзіі «Отзвуки жизни» выйшла ў 1912 годзе, у тым жа годзе пабачыла свет і п’еса «Хмель жизни»). Стала прапісаўся на старонках ваенных і літаратурных часопісаў «Варшавский военный журнал», «Вестник русской конницы», «Воскресенье», «Европейская жизнь», «Нива», «Север» і іншых.

Віснёўская стала Львінскай

Аднак яго імя аказалася на слыху многіх усё ж пасля выдання ў 1892 годзе рамана «Болезнь века», які хутка разышоўся. З’явіўся ён яшчэ тады, калі ў памяці многіх было трагічнае здарэнне, пакладзенае ў яго аснову. Наколькі глыбока лёс Барценева ўсхваляваў Юлія Лук’янавіча, відаць са сведчанняў, прыведзеных ім у другім томе «Истории...». Ён быў перакананы, што выпадак патрабуе тлумачэнняў «не в защиту бывшего нашего товарища, а скорее в защиту полка». Хацеў «доказать, что корнет Бартнев поставил сам себя вне полковой корпорации и ее благородного влияния, покотившись по наклонной плоскости неврастении и алкоголизма, не мог поэтому удержаться за полковые нравственные устои». Быў упэўнены, што Барценеў не столькі злачынца, колькі ахвяра лёсу. У многім вінавата тая, у якую так безаглядна закахаўся.

Аднак папулярнасці «Болезни века» добрую паслугу аказала, сама таго не жадаючы, і крытыка. Яна паставілася да твора негатыўна, аб чым, у прыватнасці,

Юлій Ялец.

засведчыў водгук у трэцім нумары часопіса «Русская мысль» за 1892 год. Рэзананс атрымаўся рэзка процілеглым таму, на які разлічваў рэцэнзент. Ён даводзіў, наколькі невысокія мастацкія якасці твора, а гэта па-свойму заінтрыгоўвала.

Віснёўскую Юлій Ялец вывеў пад прозвішчам Львінскай, што падкрэслівае зададзенасць яе паводзін. Ігранёў жа (прозвішча таксама невыпадковае) прадоўжыў гульнію, распачатую ёю, не здагадваючыся, што яму наканаваны пройтгрыш. Прычына не толькі ў тым, што пакахалі адно аднаго двое маладых людзей з розных сацыяльных саслоўяў. Львінская ведала, што не можа быць вернай Ігранёву, бо ці то знаходзілася на ўтрыманні багатага амерыканца Броўна, ці то нават з’яўлялася яго жонкай.

Невядома, ці быў у Броўна прататып. Хутчэй за ўсё пісьменнік ішоў толькі ад уласнай творчай фантазіі. Аднак гэта не значыць, што тым самым хацеў захаваць чысціню мундзіра, каб з-за ўчынку Барценева не лягла пляма на ўвесь полк. Ён асуджаў сучасную яму моладзь: «...живут только сегодняшним днём и торопятся забрать от него всё, что можно. Это какая-то сплошная погоня за наслаждениями и деньгами для них».

Барценеў Барценеву розніца

Аднак стаўленне Юлія Яльца да Барценева (а не да літаратурнага персанажа) было адназначнае. У «Истории лейб-гвардии Гродненского гусарского полка» ён канстатуе, што Барценеў «в глазах полка не был, каким он являлся на суде, предумышленным убийцей». Хоць ён не «заслуживал ни малейшего сострадания, раз мог остаться жить после всего происшедшего».

Пішучы раман, Юлій Лук’янавіч спрабаваў разабрацца ў тым, што прыводзіць да страты чалавекам пачуцця волі, а калі шырэй — да абсяцэннявання чалавечага жыцця ўвогуле. Але, у адрозненне ад Івана Буніна, вялікае значэнне надаваў белетрызацыі, жадаючы любой цаной зацікавіць чытача. Сітуацыя, пакладзеная ў аснову твора, давала права на напісанне «бульварнага рамана». Маючы на ўвазе апошніяе, часам даваў сабе паслабленне ў мастацкіх адносінах, гэта і выклікала ў яго адрас нападкі крытыка «Русской мысли», што месцамі нагадвалі тую ж бульварную лаянку: «Всё, написанное автором, есть невозможная и непозволительная смесь бывшего в действительности с им самим измышленным, а может быть и почерпнутым из городских сплетен».

Без пастаяннага душэўнага прыстанку

У 1896 годзе Юлій Лук’янавіч выдаў кнігу апавяданняў, што ўжо назвай гаворыць аб дакументальнай скіраванасці твораў, — «Из жизни». Багаты матэрыял назапасіў пасля таго, як, вярнуўшыся на службу, прыняў удзел у баявых дзеяннях Расіі ў Кітаі, уваходзячы ў склад міжнароднага экспедыцыйнага корпуса пад кіраўніцтвам генерала М. Ліпневіча. Вярнуўся цяжка параненым і ў 1903 годзе пайшоў у запас. З’явіліся кнігі нарысаў «Наша сила» (1901), «Жёлтое нашествие» (1903), «Надо знать своего врага» (1904).

Першы зборнік тэматычна звязаны з падаўленнем еўрапейскімі дзяржавамі Іхэтуанскага паўстання. Як чалавек ваенны, ён быў на баку тых, хто, на яго думку, рабіў справядлівую справу, змагаючыся з агрэсіўным азіяцкім варварствам. У дзвюх наступных кнігах, з’яўляючыся прыхільнікам асаблівай місіі Расіі ў абароне цывілізацыі супраць наступу з Усходу, прадоўжыў гэтую тэму, хоць не абышлося і без нацыяналістычных закідаў.

У запасе знаходзіўся нядоўга. У руска-японскую вайну папрасіўся на фронт. Апынуўшыся ў дзеючай арміі, быў і карэспандэнтам газеты «Новое время». Пасля заканчэння вайны пасяліўся ў Пецяўбургу, дзе ў 1908 годзе ў званні палкоўніка пайшоў у адстаўку. Ды не ўтрымаўся і чарговы раз вярнуўся на службу. З пачаткам Першай сусветнай вайны стаў ваенным цензарам, затым загадваў Бюро па апытанні інвалідаў, а таксама тых, хто ўцёк з палону. Не застаўся ўбаку і ад рэвалюцыйных падзей 1917-га, аднак па-ранейшаму з’яўляўся прыхільнікам цвёрдай улады, таму і ўскладаў вялікія спадзяванні на Часовы ўрад. А пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі эмігрыраваў у Францыю.

Жыццё зводзіла Яльца з многімі цікавымі людзьмі. У ліку іх быў і вядомы філосаф Уладзімір Салаўёў, знаёмства з якім адбылося ў 1898 годзе ў Каіры. Пра сваю сустрэчу з Уладзімірам Сяргеевічам, а таксама пра іншыя значныя факты з асабістага жыцця раскажаў у кнізе «Из моих скитаний» (1905). Уласна перажытаму знайшлося месца і ў кнізе «О, женщины!» (1912). Калі ўрачыста адзначалася 100-годдзе Айчыннай вайны 1812 года, выдаў кнігу, у якой падрабязна прасачыў жыццёвы і ваенны шлях Якава Кульнева.

Пісаў і ў эміграцыі. У апавяданнях, апублікаваных у «Русской газете», што выходзіла ў Парыжы, вяртаўся да свайго гусарскага жыцця і жыцця аднапалчан. А вось раман «На крестном пути» (1924) закранае падзеі 1917 года і Грамадзянскай вайны. У ім прысутнічаюць пэўныя аўтабіяграфічныя моманты.

Памёр Юлій Ялец 20 мая 1932 года ў невялікім гарадку Дылбек непадалёку ад сталіцы Бельгіі — Бруселя. Калі што і ўсцешвала яго, дык тое, што, напісаўшы раман «Болезнь века», стаў папярэднікам Буніна ў адлюстраванні гэтай тэмы. Хоць, бадай, і разумеў, што меў куды больш сціплы талент.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Зборны пункт

Скульптура, манументальна-дэкаратыўнае мастацтва, графіка і жывапіс сучасных маладых мастакоў Беларусі — тое, што склала эксперыментальны праект «Пункт адліку». Размясцілася адмысловая выстаўка ў галерыі «Арт Фабрыка», дзе імкнуцца цікава прадставіць творы мастакоў-пачаткоўцаў. Аднак і карыфеі не абмінаюць гэтую пляцоўку. Персанальныя выстаўкі ў сценах галерэі ладзілі, напрыклад, Уладзімір Кандрусевіч і Зоя Луцэвіч.

Куратарам выступіў, што невыпадкова, малады мастак Мацвей Ляйчонак, для якога «Пункт адліку» стаў дэбютным куратарскім праектам. Малады творца сабраў работы больш як 45 непадобных адно да аднаго аўтараў. Стваральнікі экспазіцыі, да якіх можна аднесці таксама саміх мастакоў, і кіраўніцтва галерэі, звярнуліся да структуры сусветнага выяўленчага мастацтва, якое трымаецца на чатырох слупах — графіцы, жывапісе, скульптуры і манументальна-дэкаратыўным мастацтве. Галерэя падзелена, зразумела, у нечым умоўна, на чатыры секцыі, якія прадстаўляюць адзін з відаў традыцыйнага мастацтва адпаведна. У секцыі графікі глядачы бачаць класічныя віды эстампа або ручнога друку. Так, прадстаўлены афорт, літаграфія і лінагравюра. Што тычыцца секцыі МДМ, то сярод прадстаўленых тэхнік — ляўкас, мазаіка, сграфіта, вітраж, фрэска. У зале жывапісу знаходзяцца пераважна алейныя палотны. У секцыі скульптуры, згодна з аб'яцаннямі арганізатараў, глядача чакаюць цудоўныя вобразы беларускай школы гэтага напрамку мастацтва. Для стваральнікаў эксперыментальная экспазіцыя «Пункт адліку» — надзвычай адказная задача, бо тое, як ён будзе ўспрыняты разнашэрскай публікай, вельмі іх хвалюе. Усё ж для выставачнай пляцоўкі гэта першы маштабны праект.

Дарэчы, назва «Пункт адліку» нарадзілася, а праўдзівей кажучы, з'явілася ў полі зроку арт-дырэктара галерэі Дар'і Аўчыннікавай яшчэ год таму, але тады не было вырашана, якой павінна быць выстаўка з такім найменнем. І толькі два месяцы таму перайшлі ад задумы да ажыццяўлення ідэі — арганізаваць невялікі фестываль маладога беларускага мастацтва. «Пункт адліку» ў «Арт Фабрыцы» працуе з 8 ліпеня.

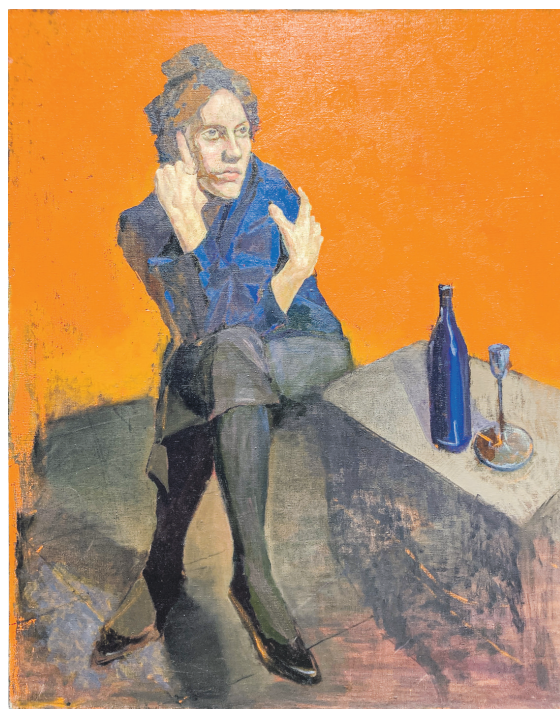
— Да апошняга не верылася, што праект атрымаецца і што яго падтрымаюць знакаміды і паспяховыя мастакі, — адзначае куратар Мацвей Ляйчонак, студэнт Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. — Арганізаваць больш як 45 мастакоў (а ўсё разумеюць, што значыць працаваць з творчымі людзьмі), размясціць іх творы згодна з канцэпцыяй было вельмі складана.

Большасць мастакоў, якія ўдзельнічаюць у праекце, — студэнты Акадэміі мастацтваў. Для некаторых гэта першы крок на шляху да глядача, шмат у чым вельмі адказны і, зразумела, доўгачаканы. Узначальваюць кожную з прадстаўленых секцый выпускнікі гэтай навучальнай установы, знакаміды мастакі не толькі ў Беларусі, але і за мяжой. Так, паўдзельнічалі Раман Сустаў, Алеся Скарабагата, Іван Арцімовіч...

— Вельмі добра, калі своеасаблівы пункт адліку «адбываецца» як мага раней. Я заклікаю маладых мастакоў актыўна ўлівацца ў мастацкі і культурны працэсы. Прытым разумю: работы, створаныя на гэтым этапе творчага развіцця, нічога не каштую крытыкаваць і рабіць пэўныя высновы, бо сёння ўсё змяняецца вельмі хутка. Таму важна мяняцца, станавіцца лепшымі і, натуральна, удзельнічаць у выстаўках так часта, як магчыма, як дазваляюць тыя ці іншыя абставіны, — падкрэсліў скульптар Іван Арцімовіч.

Між тым адбор работ на выстаўку гэтым разам быў даволі сур'ёзны. На гэта звярнула ўвагу і мастацтва-

знаўца, галерыст, куратар выставак сучаснага мастацтва, педагог Ларыса Фінкельштэйн. На адкрыцці яна выказала меркаванне наконт «Пункта адліку» ў цэлым і звярнула ўвагу на, па яе меркаванні, найбольш удалыя творы. Гэты момант, як падаецца, вельмі важны і для глядачоў, і для арганізатараў. Па некалькіх прычынах. Па-першае, меркаванне дасведчанай у пэўных пытаннях асобы заўсёды цікавае і дае арыенцір у той разнастайнасці твораў, што прапаноўваецца. Па-другое, і для аўтараў, і для стваральнікаў выставачных праектаў, і для аматараў сучаснага мастацтва зваротная сувязь — тое, што дае штуршок для новых здзяйсненняў і набыцця новых ведаў. Па-трэцяе, нягледзячы на тое, што для любога аналітыка надзвычай важна захоўваць аб'ектыўнасць, суб'ектыўнае меркаванне таго ці іншага спецыяліста неабходнае. Вельмі часта выстаўкі ў Беларусі адзначаюцца агулам, без акцэнтавання ўвагі на асобных работах ці мастаках. Маўляў, пра іх біяграфіі і творчасць і так усё вядома, іх майстэрства неаспрэчнае (ці проста вартае ўвагі,

Ганна Лаўрова «Аматарка абсенту», 2022 г.

што таксама часта сустракаецца), а работы кажуць самі за сябе (шмат у чым гэта тлумачыцца тым фактам, што мастакоў не хочучы пакрыўдзіць — і тых, каго не назвалі, і тых, каго не пахвалілі). З аднаго боку, нагоды для дыскусіі тут сапраўды няма, з іншага — тлумачыць некаторыя рэчы ўсё ж такі патрэбна. Аднак гэта адступленне. У любым выпадку, на думку аўтара гэтых радкоў, менавіта суб'ектыўнасці, засяроджанасці на дэталіх у выставачным працэсе Беларусі крыху не хапае. Ніхто і не спрабуе ўзводзіць у разрад ісціны тыя ці іншыя думкі асобных людзей, асабліва ў тым выпадку, калі яны грунтуюцца на пачуццях, такіх важных для асэнсавання выяўленчага і дэкаратыўнага мастацтва. Але ведаць гэтыя думкі — значыць пашыраць круггляд. Што тычыцца маладых мастакоў, вышэйсказанае

Іван Арцімовіч «Трывога», 2022 г.

асабліва актуальна, бо ім патрэбна любая ўвага. Хто памыляецца, а хто не — пакажа час.

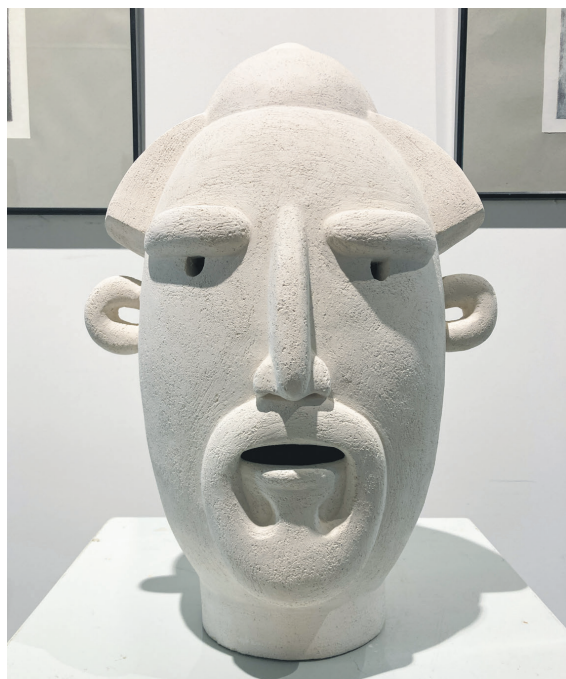
Ларыса Фінкельштэйн, у прыватнасці, назвала вялікую колькасць імён і, што важна, патлумачыла, чаму менавіта іх. Звяртала яна ўвагу і на крэатыўнасць мыслення, і на прафесіяналізм, і на высокую культуру падачы, і на перспектывнасць таго ці іншага аўтара. Сярод такіх — Ганна Раманенка, Паліна Шыбанавая, Іван Арцімовіч, Дар'я Бурло, Ляў Яроменка, Андрэй Лаўрусенка, Васіліса Васілеўская, Еўфрасіння Коржыч, Юлія Цярэшка, Багдан Эйсмант... Спіс прапаноўваем не цалкам, ды імёны шырокай публіцы невядомыя. А, магчыма, некалі стануць.

Упацвярджэнне гіпотэзы, што ўсе гэтыя «суб'ектыўнасці» не вельмі важныя ў перспектыве, але цікавыя сёння, прапаноўваем звярнуць увагу на некалькі работ і аўтараў, якія падаюцца яркімі і маюць магчымасць запомніцца. Гэта «Дысананс» (2021) Данііла Бірукова, які прымушае засяродзіцца на кампазіцыі і нібыта паглыбіцца ў матэрыял — дрэва. Гэта і Фёдар Каштанаў з мармуровымі «Катакаштанам» (2022) і «Катасмоўжыкам» (2021), якія, акрамя шчырай усмешкі, нічога, здаецца, выклікаць не здольны. Гэта «Удушша» (2021) Паліны Шыбанавай, надзённае і ў пэўнай ступені містычнае. Гэта «Дыскабол» (2021—2022 гг.) Васілісы Васілеўскай, які прываблівае выбарам тэмы і тэхнікай. Гэта і «Мілья косці» (2021) Любові Максімавай — літаграфія з выразнай ідэяй, без усялякіх ілюзіяў і недагаворванняў. Дарэчы графіка гэтым разам па-добраму здзівіла: прыклады — «Уразлівасць» (2022) Таісіі Барысавой, «Тры Грацыі» Марыны Рудчык, «Знак сілы» (2021) і «Брэменскія музыканты» (2021) Кацярыны Коўзусь, серыя «Ad Astra» (2019) Анастасіі Шведавай... Дарэчы, рэкардсмен па колькасці работ на выстаўцы — Юлія Ураблеўская. І вось гэтае рашэнне арганізатараў дакладна выклікае пытанні.

Між тым традыцыйна больш за ўсё глядацкай увагі забірае жывапіс. Колер, форма, памер заўжды прымушаюць засяродзіцца на палатне і паглыбіцца ў аўтарскую задуму. З чаго ж складаецца «глядацкая ўвага»? Па-першае, з цікавасці да таго ці іншага твора і дыскусій, па-другое, з паметак «Арт Фабрыкі» і канкрэтна гэтай выстаўкі ў сацыяльных сетках.

Наогул, за месці работы «Пункта адліку» лідары наступныя: Іван Арцімовіч і яго «Трывога» (2022), Ганна Лаўрова з «Аматаркай абсенту» (2022) і Паліна Белая («Погляд мудрасці», 2021).

Яўгенія ШЫЦЬКА

Ляў Яроменка «Партрэт майстра», 2020—2021 гг.

Васіліса Васілеўская «Дыскабол», 2021—2022 гг.

Авангард — вельмі разнастайная і цікавая з’ява ў сусветным мастацтве. Зусім нядаўна прыхільнікі з усяго свету адзначалі 135-гадовы юбілей Марка Шагала — беларускага мастака, аднаго з прадстаўнікоў напamкy. Чым не нагода ўспомніць, які ўнёсак у развіццё сусветнай авангарднай плыні зрабілі нашы землякі?

Парыжская школа

Парыж і сёння не апошні горад у свеце, але менавіта ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзя ён масава прыцягваў мастакоўскія таленты. Многія пазнаюць карціны Пабла Пікаса, ведаюць імёны Амадэа Мадзільяні і Дыега Рыверы. Сярод знакамітых сёння майстроў у Францыі працавалі і шматлікія ўраджэнцы Беларусі — Марк Шагал, Восіп Цадкін,

Фота Ben TA.

Адкрыццё скульптуры Восіпа Цадкіна «Носьбіт дароў» у Мінску, 2019 г.

Тварэнне — гэта выбух

3 гісторыі беларускага авангарда

Хаім Суцін, Файбіш-Шрага Царфін, Надзея Хадасевіч-Лежэ ды многія іншыя. Парыжская школа — феномен незвычайны. Школа гэткая выхавала сапраўдных наватараў ад свету мастацтва.

Марк Шагал «Саламон», 1956 г. (ілюстрацыя да Бібліі).

Чым жа так прывабліваў творчых людзей Парыж? На той час гэта культурная сталіца кантынента: творчая свабода, найлепшая адукацыя, вядучыя музеі і галерэі. Да таго ж жыллё каштавала танна, была магчымасць здымаць невялікую творчую студыю. Папулярным месцам, дзе збіралася багема, стала «Віла Медычы», адкрытая па ініцыятыве скульптара Альфрэда Бушэ. Пазней з-за незвычайнай формы будынак празвалі «Вулей».

Многія мастакі, з’язджаючы ў Парыж, там і заставаліся. Спачатку рэвалюцыя, а потым вайна прымушалі іх не вяртацца дамоў. У той жа час мастацтва ў Францыі квітнела, развіваліся новыя напрамкі жывапісу. Аўтары з Беларусі выстаўляліся ў галерэях, выдавалі часопісы, ілюстравалі кнігі, стваралі дэкарацыі да спектакляў, займаліся нават дызайнерскай дзейнасцю. І кожны выпрацоўваў індывідуальную мастацкую мову.

Першы сярод беларусаў — прадстаўнікоў Парыжскай школы — Марк Шагал. Безумоўна, для развіцця авангарднай плыні яго асоба вельмі значная, але былі таксама і іншыя. Напрыклад, нельга не згадаць Восіпа Цадкіна, якога ведаюць больш па незвычайных скульптурах. Адна з іх — адлітая па арыгінальнай форме статуя «Носьбіт дароў» — усталявана ў Мінску. У сваёй творчасці Цадкін натхняўся міфалогіяй, твораў знакамітых майстроў — Радэна, Ван Гога... Ён не імкнуўся дасягнуць дасканаласці форм, ствараў шматзначныя вобразы. Як сам адзначаў, праз свае работы хацеў адлюстраваць нерэальнасць натурy і рэальнасць пачуццяў. Цяпер скульптуры

Цадкіна ўпрыгожваюць Парыж, Іерусалім, Амстэрдам і іншыя гарады планеты.

Яшчэ адзін выбітны мастак Парыжскай школы — Хаім Суцін. Спачатку ён не меў магчымасці зарабляць сваёй творчасцю, таму падпрацоўваў грузчыкам, рознарабочым, натуршчыкам. Але аднойчы мастаку пашанцавала: амерыканскі калекцыянер набыў 52 яго карціны. Сёння імя Хаіма Суціна вядома ва ўсім свеце. Характар творцы апісваюць як сарамлівы, замкнёны, нелюдзімы. Яго карціны, наадварот, эмацыянальныя, напружаныя. Суцін працаваў у класічных жанрах — партрэт, нацюрморт, пейзаж, але перш за ўсё адлюстроўваў асабістае ўспрыманне. Стыль мастака можна было б назваць «цяжкім»: зламаныя кампазіцыі і перспектывы, «змазаныя», непарапарцыянальныя твары людзей, гнуткія лініі. На яго карцінах — літаральна «мёртвая» натура: маляваў тушы жывёл, выкарыстоўваючы насычаны чырвоны колер. Работы Суціна захоўваюцца ў Нью-Ёрку, Парыжы, Пецярбургу. На радзіме мастака, у Смілавічах, працуе экспазіцыя «Прастора Хаіма Суціна» ў Цэнтры дзіцячай творчасці.

Калі размова ідзе пра авангард, нельга не ўспомніць і Надзею Хадасевіч-Лежэ. Яе роля ў развіцці мастацтва дваццатага стагоддзя неацэнная. Творчасць мастачкі была рознабаковай: працавала ў станковым жывапісе, з графікай, мазаікай. Шмат зрабіла для папулярызавання творцаў з СССР у Францыі, займалася арганізацыяй выставак. Дзякуючы яе намаганням беларускія музеі папоўніліся факсімільнымі рэпрадукцыямі карцін вядомых еўрапейскіх мастакоў. Мастачка запомнілася сваімі супрэматычнымі кампазіцыямі ды партрэтамі. Надзея Хадасевіч-Лежэ застаецца яскравай асобай у гісторыі авангарднага руху. І цікавасць да яе работ з кожным годам толькі расце. Карціны захоўваюцца ў прыватных калекцыях Францыі, а таксама ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі.

Марк Шагал

Бадай, ураджэнец Віцебшчыны варты асобнага раздзела. Марк Шагал вылучаўся сярод авангардыстаў, якія часцяком рэзка адмаўляліся ад усяго старога. Ён пісаў так, як адчуваў, выкарыстоўваў вобразы са свайго дзяцінства. Панарамы горада, дахі на яго пейзажах — гэта ж родны Віцебск, а ў людзях пазнаюцца яго насельнікі.

Творчы шлях Шагала пачаўся з віцебскай Школы малявання і жывапісу Юдаля Пэна, але ж гэтага амбіцыйнаму мастаку было мала. Нягледзячы на спрэчкі з бацькамі, ён едзе паступаць у Пецярбург. Першая спроба была няўдалай. Юнак вярнуўся дадому, ды не адмовіўся ад сваёй мары і праз нейкі час усё ж паступіў — на мастацкія курсы Леона Бакста. Потым следам за настаўнікам ён паедзе ў Парыж.

Горад, на вуліцах якога панаваў дух мастацкай свабоды, прыйшоўся Марку

даспадобы. Правілы класічнага жывапісу яго абмяжоўвалі, і Шагал зламаў акадэмічныя рамкі, а разам з імі — і законы фізікі. Ён жадаў у творчасці быць толькі сабой, рабіць усё выключна так, як хоча, як бачыць.

Пад уплывам тагачаснай моды пэўны перыяд захапляўся кубізмам, але яго работы ўсё роўна вельмі адрозніваліся ад работ мастакоў названага стылю. Гіём Апалінэр — французскі крытык і паэт (таксама, між іншым, з беларускімі каранямі) — першы назваў карціны Шагала «сюррэалістычнымі». Так творчасць беларускага мастака стала вытокаам новай мастацкай плыні — сюррэалізму.

Падчас рэвалюцыі Шагал вяртаецца ў Віцебск. Перамен чакала ўся краіна, новыя магчымасці ўражвалі. У айчынным мастацтве на першае месца выйшаў авангардны рух. Нарэшце Шагала прызналі на радзіме: ён займае пасаду ўпаўнаважанага па справах мастацтва ў Віцебскай губерніі, разам з групай іншых творцаў упрыгожвае горад да гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі, стварае мастацкую навучальную ўстанову ў Віцебску.

Настаўнікі Народнага мастацкага вучылішча ў Віцебску, 1919 г.

Займаючыся педагогічнай дзейнасцю, Шагал раскрываў таленты, тэхнічны бок мастацкай працы лічыў не першасна важным. Аднак пазней у «свабодным» мастацтве пачалі з’яўляцца пэўныя абмежаванні. Шагал становіцца «няправільным» авангардыстам. Замест таго, каб цалкам адмовіцца ад старога, ён малое губернскае Віцебск, каханую жанчыну, цэрквы, жывёл, кветкі.

Мастак больш не адчувае сябе на сваім месцы і разам з жонкай зноў з’язджае ў Парыж. Там ён заспеў Другую сусветную вайну, з акупаванага горада ўцячэ ў Амерыку. У вызваленую Еўропу вернецца ўжо без сваёй Бэлы. Каханая муза памёрла, але рысы яе твару ўвасоблены на карцінах Шагала. Як застаўся на карцінах і родны Віцебск. Мастак вельмі балюча

ўспрыняў навіны пра руйнаванне горада, ён больш ніколі не вярнуўся на радзіму. Але нават у абліччы Парыжа на яго работах прасочваюцца рысы любімага Віцебска.

Яшчэ адной асаблівасцю карцін Шагала з’яўляецца паўсюдны блакітны колер. Нябесная прастора займала значнае месца ў жывапісе мастака. Жывёлы, людзі, якія лунаюць над дахамі, — запамінальны сімвал яго творчасці. І, пэўна, гэта тое, чаго прагнуў Марк Шагал як мастак, — адарвацца ад зямлі.

УНОВІС

Зрэшты, развіваўся авангард не толькі ў Парыжы, паступова ён прыйшоў і на тэрыторыю Беларусі. Асабліва актывізаваліся ўсе гэтыя працэсы пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі, бо людзі жадалі нечага новага.

Цэнтрам перадавога мастацтва стаў Віцебск. Тут у 1920 годзе ўзнікла творчае

аб’яднанне УНОВІС («Сцвярдзальнікі новага мастацтва»), якое складалася з настаўнікаў і вучняў Народнага мастацкага вучылішча. Установа адкрылася ў Віцебску па ініцыятыве таго ж Марка Шагала.

Адукацыю ў Народным вучылішчы можна было атрымаць бясплатна. Тут працавалі настаўнікі з Масквы і Пецярбурга, адкрываліся майстэрні жывапісу, графікі, скульптуры, архітэктуры і інш. Шагал імкнуўся стварыць свабодную пляцоўку для мастакоў, дзе кожны мог бы распрацаваць індывідуальны, непаўторны стыль.

Але ж сапраўдная гісторыя УНОВІСа пачалася з моманту, калі сюды ў якасці выкладчыка быў запрошаны архітэктар Эль Лісіцкі, які прыцягнуў за сабой Казіміра Малевіча. Радикальныя ідэі найноўшага супрэматызму адразу знайшлі прыхільнікаў. Так на свет з’явілася творчае аб’яднанне УНОВІС. Акрамя Казіміра Малевіча, да яго належалі Эль Лісіцкі, Вера Ермалаева, Ніна Коган, Мікалай Суцін і іншыя. Сімвалам групкі стаў «Чорны квадрат».

Творцы УНОВІСа імкнуліся максімальна наблізіць мастацтва да людзей, зрабіўшы яго функцыянальным. Авангардысты ўпрыгожвалі горад да рэвалюцыйных свят, мітынгаў: афармлялі фасады будынкаў, транспарт (напрыклад, супрэматычныя трамваі), вывескі, малявалі стэндзы, плакаты. Мастакі УНОВІСа працавалі ў тыпаграфіях, малявалі ілюстрацыі да часопісаў, стваралі дызайн і архітэктуру. Старое мастацтва, на думку «ўновістаў», сышло ў глыбокае мінулае, там і павінна застацца. Рознакаляровыя кругі, квадраты, лініі — гэта выбух чыстай творчай энергіі. Хутка пра мастакоў УНОВІСа даведзеся ўвесь свет. І, нягледзячы на распад, творчасць аднадумцаў з Віцебска змяніла гісторыю мастацтва.

Арына ПРАЊКАВА

У гонар пісьменніка-франтавіка

І ў Беларусі, і ў Расіі, дакладней у Кабардзіна-Балкарыі, ведаюць пра бабруйскую бібліятэку № 7 імя Алі Шагенцукава, класіка кабардзінскай нацыянальнай літаратуры. Імя гэтай асветніцкай установе наддана ў гонар пісьменніка, які загінуў у лістападзе 1941 года ў фашысцкім канцлагеры ў Бабруйску.

У Нацыянальным архіве захоўваецца некалькі дакументаў, звязаных з прысваеннем бібліятэцы імя кабардзінскага літаратара. 30 чэрвеня 1975 года Старшыня Праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Максім Танк піша ліст Кандыдату ў члены Палітбюро ЦК КПСС, Першаму сакратару ЦК КПБ Пятру Міронавічу Машэраву: «Глыбокапаважаны Пётр Міронавіч!

У Вялікую Айчынную вайну, 29. XI. 1941 года, у фашысцкім канцлагеры, які знаходзіўся ў Бабруйску, загінуў заснавальнік кабардзінскай савецкай літаратуры Алі Асхадавіч Шагенцукаў. Член Камуністычнай партыі з 1940 года, Алі Шагенцукаў нарадзіўся ў 1900 годзе ў сялянскай сям'і, што жыла ў с. Кучмазукіна (цяпер с. Старая Крэпасць) Баксанскага раёна Кабардзіна-Балкарскай АССР. Друкавацца Алі Шагенцукаў пачаў у 1917 годзе. У той час ён жыў у Турцыі. У яго творах прагучаў пратэст супраць атурэчвання адыгаў, якія жылі ў Турцыі. У 1919 годзе Шагенцукаў прыехаў на радзіму, уключыўся ў будаўніцтва савецкага грамадства, аддаючы талент і сілы педагогічнай дзейнасці...»

У Турцыю Алі Шагенцукаў трапіў нечаканкова. У 1914 годзе падлеткам пашла заканчэння сельскай школы паступіў у Баксанскую духоўную семінарыю (медрэсе), у якой праз некаторы час адміністрацыя звольніла Нуры Цагава. За выкладанне прадметаў на кабардзінскай мове. Шагенцукаў арганізоўваў пратэсты з гэтай нагоды. Як вынік — з семінарыі выключылі і яго самога. Алі Шагенцукаў паступае на курсы па падрыхтоўцы настаўнікаў. У 1916 годзе за выдатныя поспехі ў вучобе яго накіроўваюць

Алі Шагенцукаў.

у Бахчысарай (Крым) у педагогічнае вучылішча І. Гаспрынскага. У 1917-м у сувязі з рэвалюцыйнымі падзеямі вучылішча было закрыта. Алі Шагенцукаў працягвае вучобу ў Асманскай імперыі ў Канстанцінопальскім педагогічным вучылішчы. У Турцыі напісаў свой першы верш — «Нанэ» («Бабуля»).

Вярнуўшыся на радзіму, Алі Шагенцукаў працуе настаўнікам кабардзінскай мовы, дырэктарам школы, інспектарам раённага і абласнога аддзелаў адукацыі. Піша артыкулы ў газеты. Многія з іх прысвечаны кабардзінскай мове, арганізацыі адукацыі. Актыўна займаецца прапагандай народнай творчасці сваіх суродзічаў. З 1934 года працуе ў Саюзе пісьменнікаў рэспублікі, па сумяшчальніцтве — навуковым супрацоўнікам Інстытута нацыянальнай культуры Кабардзіна-Балкарскай АССР. Удзельнічае ў экспедыцыях па зборы і апрацоўцы фальклорных матэрыялаў. З'яўляецца літаратурным кансультантам Кабардзінскага хору.

З п'сьма Максіма Танка Пятру Машэраву: «Літаратурная спадчына Алі Шагенцукава — мастацкі летапіс жыцця

кабардзінскага народа ў дарэвалюцыйную эпоху і пры Савецкай уладзе. Гэта, перш за ўсё, паэмы «Мадзіна», «Учарашнія дні Тэмбота», раман «Камбот і Леца», апавяданні «Пуд мукі», «Пад старой грушай», якія паклалі пачатак кабардзінскай савецкай прозе.

Алі Шагенцукаў перакладаў на мову свайго народа творы А. С. Пушкіна, М. Ю. Лермантава, Т. Р. Шаўчэнкі, Максіма Горкага, Коста Хетагурава.

Сёлета ў Кабардзіна-Балкарыі адзначаюць 75-годдзе з дня нараджэння гэтага выдатнага пісьменніка, заслужанага дзеяча мастацтваў аўтаномнай рэспублікі, камуніста, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны».

І далей — пра канкрэтную прычыну звяроту да кіраўніка рэспублікі: «К нам, у СП, звярнуўся старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Кабардзіна-Балкарскай АССР з просьбай, каб у гэтым годзе былі зроблены захады аб увекавечванні памяці Алі Шагенцукава ў Беларусі, у прыватнасці, у Бабруйску, дзе загінуў паэт...» Саюз пісьменнікаў Кабардзіна-Балкарскай АССР на той час узначальваў паэт і празаік Алім Кешокаў. Пісьменнік-франтавік, зімой 1941—1942 гг. — камандзір узвода ў 115-й Кабардзіна-Балкарскай кавалерыйскай дывізіі, а пазней — супрацоўнік рэдакцыі газеты 51-й арміі, ён ведаў кошт вайне... Яшчэ ў 1944 годзе напісаў верш «Очаг» (на беларускую пераклаў Віктар Шніп): «Пажыткі людзі прыцягнулі: // Захопнік выгнаны з сям'і. // Дамой прыйшлі — слязу змахнулі — // Там попел, дзе сям'я жыла».

З ліста Максіма Танка: «...Таму мы, глыбокапаважаны Пётр Міронавіч, і ўваходзім да Вас з п'сьмом: было б вельмі карысна дзеля дружбы паміж народамі і справядліва дзеля памяці пісьменніка-франтавіка, камуніста, каб адна з вуліц у горадзе Бабруйску альбо адна з бабруйскіх бібліятэк насіла імя Алі Шагенцукава...»

Пётр Міронавіч наклдавае зусім кароткую рэзалюцыю: «Згодзен». І дае

даручэнне сваім партыйным папчальнікам Аляксандру Кузьміну і Станіславу Марцэлеву: «Прашу вырашыць гэта пытанне». 22 ліпеня намеснік загадчыка аддзела культуры ЦК КПБ Я. Парватаў падпісвае дакладную запіску, адрасаваную Пятру Міронавічу. Завяршаецца яна такімі сказамі: «Бабруйскі гаркам КПБ і Міністэрства культуры БССР лічаць мэтазгодным прысвоіць імя пісьменніка бібліятэцы № 7 г. Бабруйска. Аддзел культуры ЦК КПБ падтрымлівае гэту прапанову і лічыць магчымым даручыць Савету Міністраў БССР вырашыць пытанне аб прысваенні імя Алі Шагенцукава бібліятэцы № 7 г. Бабруйска».

8 жніўня 1975 года беларускі ўрад, які ў той час узначальваў Ціхан Кісялёў, прымае пастанову аб прысваенні бібліятэцы № 7 імя А. А. Шагенцукава.

Творы пачынальніка сучаснай кабардзінскай літаратуры перавыдаюцца і праз дзесяцігоддзі пасля яго смерці. Адна з апошніх грунтоўных кніг пабачыла свет у 2000 годзе ў Нальчыку. У Маскве выходзілі кнігі на рускай мове — у 1950 і 1957 гадах...

Дарэчы, у час Вялікай Айчыннай вайны ў Беларусі ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі загінулі пісьменнікі многіх народаў. Сярод іх — грузін Мірзо Гелавані (пахаваны ў брацкай магіле ў вёсцы Саннікі Бешанковіцкага раёна), узбек Султан Джура (загінуў у 1943 годзе; у вёсцы Казярогі Лоеўскага раёна яго імем названа вуліца), удмурт Піліп Кедрэў (камандзір стралковай роты загінуў 13 лютага 1944 года пад Віцебскам)... Чаму б іх імёнамі таксама не назваць бібліятэкі нашай краіны? Хіба гэта не стала б праявай высокай ступені інтэрнацыяналізму народа Беларусі. І добра было б зрабіць гэта менавіта ў Год гістарычнай памяці! А на адкрыццё ганаровымі гасцямі запрасіць творчых асоб, іх землякоў — пісьменнікаў з Грузіі, Узбекістана, Удмурціі...

Мікола БЕРЛЕЖ

Там, дзе Лавы, — помнік славы

Колішнія партызаны Капыльшчыны, збіраючыся разам за святочным сталом, асабліва на чарговую гадавіну вызвалення раёна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, любілі спяваць песню, вядомую толькі тым, хто змагаўся з ворагам у гэтых мясцінах. Ужо ці не ўсе яны адышлі ў вечнасць, а песня жыве:

На рассвете тени замелькали —
Это вражьи цепи пополнили;
Но в засаде воины не спали
И об этом в лагерь донесли.

Часта гучала яна і ў мясцінах, пра бой у якіх расказаеца. А гэта — Лаўскі бой... Напісаў песню былы партызан, а ў мірны час навуковец, кандыдат гістарычных навук Павел Ліпіла. Расказаў пра сяброў-таварышаў, якія засталіся ляжаць на акрываўленым снезе. Не адступілі, не скарыліся ворагу.

Лаўскі бой — адна з самых яркіх старонак усенароднай барацьбы з гітлераўцамі не толькі на Капыльшчыне, але і ва ўсёй Беларусі. Таму і прысвяцілі яму вершы Анатоля Астрэйка, Адам Русак, іншыя паэты. Народны ж мастак СССР Міхаіл Савіцкі напісаў карціну, якая так і называецца — «Лаўскі бой». Яна праўдзіва перадае тое, што адбылося на світанні 3 снежня 1942 года, калі некалькі батальёнаў фашыстаў накіраваліся ў бок гэтага ляснога масіву.

Партызаны, якія размяшчаліся паблізу вёсак Калюга, Лавы, Язвіны, Руднікі, іх даўно непакоілі. Да ўсяго ў Лавах знаходзіўся шпіталь брыгады імя К. Я. Варашылава. Медыкі аказвалі дапамогу нават непасрэдна на полі бою. Для гэтага выкарыстоўвалі трафейныя медыкаменты, інструменты.

Спачатку над партызанскім лагерам паказаўся нямецкі самалёт, так званая «рама». З'явіўшыся з боку Слуцка, ён праляцеў нізка над зямлёй, пасля паўтарыў аблёт тэрыторыі. Адчувалася, што фашысты рыхтуюцца да наступлення і перад пачаткам яго хочуць як мага лепш вывучыць мясцовасць. Абаронцы таксама не драмалі. Камандзіру аднаго з узводаў атрада імя Катоўскага Вікенцію Драздовічу было загадана замацавацца на Клецішчанскіх могілках.

Былы палітрук Філіп Дайнека пазней расказаў, што перад самым пачаткам бою ён быў у гэтым атрадзе.

Міхаіл Савіцкі «Лаўскі бой», 1957 г.

В. Драздовіч, заўважыўшы скапленне немцаў, паслаў дзорных Івана Жыгалковіча, Сяргея Духанова і Сяргея Пяткевіча, каб быць у курсе таго, што адбываецца. І. Жыгалковіч застаўся ў жывых і таксама пакінуў свае ўспаміны аб гэтым баі.

На могілках разам з камандзірам у засадзе знаходзілася 18 чалавек. Фашысты, упэўненыя ў сваёй перамозе, ішлі нахабна. Некаторыя нават падняліся ў поўны рост. Спадзяваліся на хуткі выход бою яшчэ і таму, што перад гэтым добра «папрацавала» іх артылерыя, паслаўшы ў бок могілак не адзін снарад.

У складанай абстаноўцы В. Драздовіч павёў сябе абачліва, праявіўшы спакой і вытрымку. Загадаў байцам без каманды не страляць. І. Жыгалковіч успамінаў: «Нашы кулямёты на імгненне замоўклі. Стралкі і кулямётчыкі, затаіўшы дыханне, чакалі як мага бліжэйшага падыходу гітлераўцаў». Нарэшце В. Драздовіч падаў каманду «агонь!» і першым выстраліў. Застракаталі аўтаматы, пачуліся вінтавыя выстралы.

Моцны агонь партызан на нейкае імгненне спыніў наступаючых. Некаторыя з іх залеглі, іншыя кінуліся назад. Першая атака была паспяхова адбіта. Але хутка фашысты апамяталіся, зноў пайшлі ў атаку. Дружны агонь партызан, аднак, і гэтым разам прымусіў іх адысці. Так паўтаралася раз за разам... Трэцяя атака, чацвёртая, пятая...

Бой працягваўся ўжо больш як тры гадзіны. Радзелі шарэнгі абаронцаў, канчаліся патроны. А гітлераўцам падаспела папаўненне. Паверыўшы ў хуткую перамогу, яны ў поўны рост пайшлі ў восьмую атаку. З боку партызан ужо раздаваліся толькі рэдкія выстралы, ляцелі гранаты. Тыя, у каго яшчэ былі сілы, кінуліся ў рукапашны бой.

Калі гітлераўцы прачасалі могілкі ўздоўж і ўпоперак, не знайшлі ніводнага жывога абаронцы. Усе 18 чалавек з засады В. Драздовіча загінулі. Але перамога ворагу далася нялёгка. Каля сотні фашыстаў былі забіты ці цяжка параненыя. На месцы бою ў ствале аднаго кулямёта потым знайшлі запіску: «Паміраем за Радзіму. Просім лічыць нас камсамольцамі».

Самаму юнаму з загінулых споўнілася толькі пятнаццаць гадоў, старэйшаму — трыццаць два. Прозвішчы ўсіх абаронцаў на абеліску, што ўзвышаецца там, дзе праліта кроў мужных патрыётаў Радзімы. Вось іх імёны: Васіль Астрэйка, Міхаіл Дэсюкевіч, Вікенцій Драздовіч, Аляксандр Ждановіч, Аляксей Кароль, Уладзімір Качаноўскі, Франц Клімовіч, Павел Лыч, Рыгор Нікановіч, Эдуард Петрашэўскі, Мікалай Сіневіч, Іван Туміловіч, Аляксандр Харытановіч, Дзмітрый Цітко, Мікалай Цяртычны, Канстанцін Шытыка, Мікалай Якімовіч, Аляксандр Ясючэня. Вікенцію Драздовічу за мужнасць і гераізм у барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі пасмяротна прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Алесь ВІШНЕЎСКІ

Аказваецца, Якуб Колас упершыню наведаў Лунінец яшчэ ў 1903—1904 навучальным годзе! Письменнік напісаў аб гэтым у першай частцы трылогіі «На ростанях» — «У Палескай глушы»:

«Звычайна на экзамены збіраліся пяць-шэсць школ. Тут ужо можна было лягчэй паназіраць настаўнікаў розных тыпаў. Рознасць іх выяўлялася і з чыста на-дворнага выгляду. Тут можна было спаткаць прылізана-га зуха са скрытам і нахіленнем да жаночага роду; былі і выяўна зняважлівыя да розных умоўнасцей грамадскай прыстойнасці: мелі доўгія валасы і, адным словам, насілі на сабе ўсе адзнакі нігілізму, як пратэст супраць свайго

у Вас знайшоўся добры таварыш — Вольга Віктараўна, якая дапамагла Вам трапіць на правільны шлях.

“Усё, што ёсць здаровага, чэснага, павінна выступіць на змаганне з самадзяржаўем і весці яго арганізавана” (“У глыбі Палесся”) (урывак прыведзены па-беларуску. — Т. К.).

Я ўсё ж пайшоў прабіваць сабе дарогу “ў людзі”, самавучкай рыхтаваўся і вытрымаў экзамен у Пецябурбскай Настаўніцкай Інстытут у 1912 годзе.

Рэвалюцыя была сустрэта мною з вялікай радасцю. Жыў я тады пад Петраградам у Сестраэцку, дзе потым хаваўся У. І. Ленін у майго добрага знаёмага і сябра Н. А. Емяльянава, дачкі якога вучыліся ў мяне ў школе».

Вааш пункт погляду: “Мы бачым, што жывуць людзі зусім не па гэтаму правілу, пляваць яны хочуць на дабро або нейкую там карыснасць. А справа тут стаіць зусім проста: жыве чалавек для таго, как у гэтым жыцці як мага болей выўдзіць карыснага і прыемнага для сябе!”. Так яно тады і было. Два пункты погляду: эгаістычны і альтруістычны.

Цяпер, калі Вам (і мне) стукнула па 70 гадоў і мы ўжо 70 разоў абляцелі за гэты час вакол Сонца, пракаціўшыся (бясплатна) каля 1000 мільёнаў кіламетраў, маем права падвесці вынік.

Можна сказаць, што на наш лёс выпала ішчаслівая эпоха, калі год можна лічыць за 10 год, і наш з Вамі

Якуб Колас на Палессі: лунінецкія адкрыцці

Колькі разоў народны пясняр бываў у гэтых мясцінах? Звычайна адказвалі: двойчы. У 1947-м у Мікашэвічах і Сінкевічах сустракаўся з выбаршчыкамі як кандыдат у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР. Але гэта, дасць бог, будзе тэмай наступных нататак. Цяпер спынімся на такім факце: у 1911—1912 гг. жыў у Лунінцы ў пачатковым народным вучылішчы па запрашэнні настаўніка Вікенція Антонавіча Філіповіча, які падзяліўся з Канстанцінам Міхайлавічам Міцкевічам прыватнымі ўрокамі.

баспраўя і нязначнасці становішча ў грамадстве. Былі і такія, што ўсё асмейвалі, на ўсё пазіралі звысоку і, прачытаўшы Дрэпера або Бокля, лічылі сябе ў высокай ступені свядомымі і начытанымі і ўжо на валаснога пісара глядзелі так, як вучоны на якога-небудзь мікроба. Людзі ж пажылыя, жанатыя, цікавіліся болей гаспадаркай і кавалкам хлеба, чым школамі і навукамі; гэта былі ўжо людзі накарплівыя, якія лічылі сваім абавязкам лішні раз накланіцца начальству».

Не аб Лунінцы, а менавіта аб наведванні мясцовай школы ідзе гаворка. Ключ да адраса вышэйпрыведзенага ўрыўка знаходзіцца ў шасці пісьмах, якія захоўваюцца ў фондах Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа. З тагачаснай Пінскай вобласці «I.V.47 г.», «15-11-47 г.», «16.VII.49 г.», «15.XI.49 г.», «28/IX 1949», «30-X-1952» іх накіроўваў Георгій Маркавіч Крэйдзіч. Даведаліся аб лістах толькі ў канцы XX стагоддзя дзякуючы ўнучцы песняра Веры Данілаўне Міцкевіч. Аўтар піша (пераклад з рускай мовы):

«Канстанцін Міхайлавіч! У дні нашай маладосці, калі мы пачыналі жыць, дарогі нашы на кароткі момант скрыжаваліся: гэта было ў 1903/1904 годзе, калі Вы прывозілі сваіх выхаванцаў у Лунінец на экзамен.

Я быў тады малодшым настаўнікам у Лунінцы, насіў доўгія валасы і захапляўся Боклем (Гісторыя цывілізацыі Англіі). Ваш прыезд у Лунінец адлюстраваны ў сімпатычнай мне аповесці Вашай «У глушы Палесся», якая трапіла мне ў рукі толькі ў 1923 годзе... У канцы аповесці Вашай я знайшоў і сябе, што мне крыху паказвала нервы. Ва ўсялякім выпадку, я быў удзячны Вам тады за тое, што Вы, не ў прыклад іншым, акрэслілі мяне самымі лёгкімі штрыхамі. Уражальнай усё ж мне здалася Ваша прадбачлівасць: я ж не гаварыў Вам, што чытаю Бокля, Вы самі здагадаліся, мяркуючы на знешнасці (“Гэты чалавек, верагодна, чытае Бокля”).

Пусты, здаецца, факцік, але чамусьці засеў у памяці. Калі Вы забыліся, то назадаю. Вы ўзнімаліся па прыступках на ганак Лунінецкай старэнькай школы. Вучанцы 4 класа стаяць на ганку і робяць Вам “рэверанс”. Вы гаворыце: “Добры дзень” і праходзіце ў пакоі. За абедам у Загадчыка школы Карыцькі Т. І. Вы хваліце вучанца: “Якія ў Вас культурныя яны — падымаюся на ганак, яна прысела, я зразу падумаў, што ёй на нагу наступіў” (словы Якуба Коласа прыводзяцца па-беларуску. — Т. К.).

Даволі весела было выслухаць Ваш адказ на пытанне: “Як Вы там жывяце, чым забаўляецеся?” — “А так, цягаю шпалу з аднаго канца агарода ў другі”. Вось і ўсе ўспаміны! Мала, але што ж рабіць!

У тым жа годзе па міласці папа Прорвіча-Празорыча і заг. школы Карыцькі знаёмы Вам школьны інспектар Кедраў А. П. звольніў мяне са школы за ненаведванне царквы. За чатыры гады ў Настаўніцкай Семінарыі яна мяне так прасыціла, што арганічна не мог яе выносіць. А тут яшчэ гразь па дарозе ды яшчэ непразная, ды і цэркаўка захудалая (а поп тлусты)...»

У адным з лістоў Г. М. Крэйдзіч дадае адмоўных рыс у характарыстыкі былых калег:

«У Лунінцы ў 1902-4 г. была двухкамплектная школа. Трафіма Іванавіча Карыцьку Вы памятаеце як загадчыка школы, я ж быў яго спадарожнікам, працаваў з другім камплектам: ён — зямля, я — месяц. Па маладосці год я быў тады яшчэ ў фазе маладзіка, таму Вы і не асабліва маглі мяне запомніць, тым больш, што ад прыроды я сціплы па характары...»

У “Палескай глушы” Вы расказалі аб дыспуце, як пішанца “нягледзячы”. Аляксандр Пятровіч Кедраў, блажэннай памяці, быў тыповы бюракрат, папавіч...»

Далей Г. М. Крэйдзіч апісвае свой жыццёвы шлях:

«А я г. м. муха: выганяць у адно акно, я ўлячу ў другое. З Лунінца я трапіў у Пінск у чыгуначную 2-класную школу. Вось тут нашы дарогі і разышліся. Вы пайшлі ў падполле,

Даведваемся аб тым, што настаўнік нават на вайне пабываў: «Не люблю ваеннай службы: за 6 мес. пазнаёміўся з усімі яе прыгажосцямі і да 27-02-17 (да рэвалюцыі) праз Галоўны штаб вызваліўся, як да строю не прыдатны... У 1919 годзе я ўжо быў школьным інспектарам у Петраградзе і ў маі месяцы 1919 уступіў у рады ВКП (б)...» З лістоў вынікае, што Г. М. Крэйдзіч у 1923 годзе працаваў «дырэктарам Рагачоўскага педагогічнага тэхнікума», у 1926—1927 гг. — «інспектарам школьным у Ленінградзе...». І далей радкі з ліста: «Цяпер, пад старасць, я апынуўся ў глухой вёсцы ў выніку страты дакументаў у перыяд акупацыі. Працую ўжо 49-ы год і па сутнасці маю званне “генерала ад педагогікі”, так як школьную справу вывучыў у дасканаласці, але даводзіцца падпарадкоўвацца хлопчыкам, а іншы раз і прайдзісётам з фальшывымі дакументамі. З Міністэрствам Сац. забеспячэння ўжо год ваюю за аднаўленне пенсіі за выслугу гадоў. Прадставіў яму і працкніжку і паслужны спіс, патрабуюць даведкі за ўвесь час — з 1901 года. Адчай толькі прымусіў мяне да Вас звярнуцца...»

Аб тым, што народны пясняр адказваў настаўніку, вынікае з наступных лістоў. У адным з іх утрымліваецца просьба пацвердзіць педагогічны стаж: «Акрамя вас, мне няма да каго звярнуцца...» Якуб Колас просьбу выканаў — даслаў такую даведку. Гэта сведчанне выскароднасці творцы. Як піша яго былы калега: «Калі я быў Дырэктарам Рагачоўскага Педагогічнага Тэхнікума, Намеснік Міністра Народнай Асветы Ф. Н. Казакоў вучыўся ў мяне і атэстат яго за маім подпісам. Адначасова я пісаў і да яго за пацвярджэннем стажу за гэтыя гады: ад Вас атрымаў хутка, а ад яго яшчэ чакаю...»

З лістоў Георгія Маркавіча паўстаюць падзеі з біяграфіі Якуба Коласа:

«Пішу Вам не з самалюбства — звязанца з чалавекам (на ўсялякі выпадак), які стаіць на версе грамадскай лесвіцы... Захацелася мне напісаць Вам гэты ліст, у першую чаргу павінішаваць Вас са званнем члена Вярхоўнага Савета Беларускай рэспублікі (менавіта па Ленінскай акрузе, частка якой — Сінкевічы і Мікашэвічы — уваходзіць цяпер у Лунінецкі раён. — Т. К.), для якой Вы ўсё жыццё працавалі... Мне захацелася спытаць у Вас, ці ішчаслівы Вы?.. Унікаючы ў Вашы здымкі ў газетах, часопісах і школьных падручніках, я не раз ставіў сабе пытанне: “Ці ішчаслівы ён?”... Цяпер бачу Вас на здымку слаўных асоб у газеце “Звязда”. Рады за Вас і таму, што Вы ў ліку найлепшых людзей нашай роднай Беларусі, а яшчэ больш рады, што ўпершыню выгляд у Вас здарова і нават вясёлага чалавека. Цяжкія душэўныя раны час залечвае...»

Шосты ліст пачынаецца з віншаванняў і працягваецца разважаннямі:

«Дарагі і родны наш Канстанцін Міхайлавіч! У панядзелак, 3 лістапада, у другі дзень поўні, у Вас будзе вялікае свята — 70 гадоў з дня Вашага нараджэння і паўстагоддзя на службе чалавеку на карысць роднага беларускага народа...»

Даўно я разам з вамі чакаў гэтага дня, каб прывесці Вам сваё віншаванне і, як бачыце, спяшаюся, у парушэнне звычайнага парадку, за што прашу прабачэння; забягаю наперад, з разлікам, што маё будзе першае і не згубіцца ў масе іншых, яму падобных, дасланых у самы Ваш дзень свята, на што ў мяне ёсць некаторыя правы, а менавіта: аднагодкі на нараджэнні, пры выключна складаных умовах жыцця да 70 год дажылі і па паўсотні гадоў на адным і тым жа фронце папрацавалі...»

На днях узяў у мясцовай бібліятэцы Ваш V том выдання 1952 г.

У маладосці стаяла для ўсіх нас рэзка пытанне: дзеля чаго жыве чалавек? Ваш блізкі сябар Трусевіч А. А. сцвярджаў, што чалавек жыве для дабра, “для служэння праўдзе, каб стварыць нейкія вартасці жыцця і каб быць карысным для іншых”. Ідэалогія даволі туманная.

ўзрост набліжаецца да ўзросту біблейскага Мафусаіла! І ў самай справе: будучы юнаком, я мог толькі марыць пра самалёт; не ўкладвалася ў мазгу, што, седзячы ў сябе ў пакоі, магу чуць прыгожыя спевы, музыку, што даступна было толькі вельмі багатым людзям.

На нашых вачах краіна з аграрнай ператварылася ў індустрыяльную і па тэмпах будаўніцтва заняла першае месца на Зямным шары. Мы разбілі фашыстаў, хацеўшых спыніць гісторыю росту нашай краіны. Наш грамадскі лад жыцця з’яўляецца прыкладам для ўсіх прызначаных народаў і выклікае злобу і зайздрасць ў краінах капіталістычнага свету. Праца ў нас стала справай гонару, славы і геройства, а не пракляццем божым, як вучылі нас у настаўніцкіх семінарыях і інстытутах. Навука дала нам магчымасць абменьвацца думкамі на вялікіх адлегласцях, дзе перадача праходзіць з хуткасцю свету — 300 т. км. у секунду, і біць ворага без промахаў па радыёлакацыі.

Ёсць, праўда, у нас і цэневая бакі, зваротны бок медаля, але аб іх — у іншых раз.

Неяк, год 5 таму, атрымаў я ад Вас зваротнае на маё пісьмо, у якім Вы пісалі: “Усяго многа, а радасці мала — жыццё падыходзіць да канца і людзям цяжка жыць” (па-беларуску. — Т. К.). Мясце гэта тады здзівіла і кранула: здавалася, што, назіраючы жыццё з параднай, Вам цяжка ўбачыць яго з чорнага ўваходу. Да вайны мне не даводзілася жыць і працаваць у сельскай мясцовасці, і я шмат чаго не бачыў. Пасля вайны, калі прыбіўся ў свае родныя краі на мяжы Пінскіх балот, мне паішчасціла: за 5 год меў 6 перакідак з адной школы ў другую, і я ўбачыў шмат таго, чаго не павінна быць. На з’ездзе беларускіх письменнікаў адзін з іх выказаўся, што патрэбны Гогалі і Шчадрыны. Мяшчанская ідэалогія ў вёсцы, бюракратызм у кіруючай вярхушцы раёна. На днях я паслаў у “Колхозную правду” карэспандэнцыю ў гэтым духу і баюся, што тут на месцы мяне за гэта па галоўцы не паглядзяць. Ваша байка: “Баба і кура” — хвалюе.

Бачыў Ваш сямейны здымак у адной з Вашых кніг выдання 1952 г. Мяркуючы па фотаздымку 1917 г. і па Вашаму вершу “МДМ”, слаўная была жанчына Марыя Дзмітрыеўна. Шукаў яе ў Вашых аповесцях, але не знайшоў. Чытаючы Вашы аповесці, перажываў маладосць, быццам іскупаўся разам з Вамі ў Нёмане...

“...Прайшлі незваротна Дзянькі залатая, Адспеваны песні вясны маладыя, І краскі пажоўклі, павялі...”

Марыў я асабіста пабачыцца з Вамі, пагаварыць па душах аб усім. Але цяпер гэта мара застаецца марай. Хаця нарадзіліся мы пад адной планетай, лёс у нас не аднолькавы...

Будзьце здаровенькі, да ста год жывіце, паміраць не спяшайцеся, аб здароўі — напішыце. Ваша пісьмо ад 7/III 1945 дагэтуль захоўваю і прыгадваю Вас з удзячнасцю...

З прывітаннем, addаны Вам настаўнік-пенсіянер Крэйдзіч Г. М.».

Розныя адрасы адпраўлення: ці Драгічын, Пінскі «областной РайОНО»; ці Пінск. Аднойчы пазначана больш дакладна: с. Бездзе Драгічынскага раёна. Лёс лістоў Якуба Коласа да старога настаўніка не высветлены. Відавочна, і Георгію Маркавічу Крэйдзічу не ўдалося ажыццявіць сваю мару: «Вельмі хацелася б асабіста калі-небудзь пагутарыць з Вамі, спавядацца ў сваіх грахах, таму што бачу ў Вашай асобе адзінага чалавека, які мог бы дараваць і дазволіць іх перад маім ад’ездам у лона Авраама».

Таццяна КАНАПАЦКАЯ

Простыя рэчы

Мульцік, што стаў мемам

Як прыемна часам трапіць у свет дзяцінства, адчуць сябе бесклапотным героем упадабанай прыгодніцкай кніжкі альбо мультфільма!.. Але як тое зрабіць, калі машыну для падарожжаў па часе яшчэ не вынайшлі? Між тым надзейны механізм — унутры кожнага з нас. Гэта памяць, а таксама тое, што мы вынеслі з дзяцінства: мары, эмоцыі, захапленні. Сёння Зміцер Кузменка, аўтар зборніка паэзіі «Пакуль жыву, спадзяюся» (2012), даследчык айчыннай гісторыі, укладальнік дакументальных выданняў, распавядае пра калекцыю каляндарыкаў з выявамі мультыплікацыйных персанажаў, якую па-чаў збіраць шмат гадоў таму.

— Як дарослы чалавек ставіцца да звычайна да сваіх дзіцячых захапленняў? Трохі смешна, трохі кранальна. У дарослым жыцці свае інтарэсы, памкненні, праблемы. Гадамі і не згадваў пра калекцыю. Гэта як дзіцячыя фатаграфіі. Іх можна не глядзець дзесяцігоддзямі. Але яны ўсё адно з табой...

Цяпер усе ўлюбёныя мультыкі ёсць у маёй фільматэцы. Іншыя часы: не трэба сачыць за праграмай, чакаць, пакуль на тэлебачанні вырашаць паказаць стужку, а можна паглядзець яе, калі захочаш, паказаць дзецям. Праўда, ёсць тут адваротны бок. Раней прагляд любімага фільма быў падзеяй, амаль святам. Цяпер гэта звычайная справа. Але проста жаданне пераглядаць мультыкі ўзнікае нячаста. Аднак гэта добрая ідэя. Можна, варта заклаці традыцыю і кожны тыдзень пераглядаць адзін мультфільм. У тым ліку і дзеля таго, каб згадаць і пра яго стваральнікаў. Бо хто ў маленстве звяртае ўвагу на нейкія там прозвішчы ў цітрах? А гэта важна, бо рэжысёр-мультыплікатар таксама на 100% мастак, творца, хоць і застаецца амаль заўсёды ў ценю.

— Адзін з мультыкаў, пра якія часта гавораць, — «Вожык у тумане». Ці было ў цябе да яго асаблівае стаўленне і ці змянілася яно?

— У маленстве «Вожык у тумане» не падабаўся зусім, здаваўся сумным і нецікавым. Калі ў тэлепраграме пад мультыкі адводзілася менш за паўгадзіны, я іх проста не глядзеў. Ну які інтарэс: пакажуць адзін, два, і ўсё. А ты толькі ў смак увайшоў. Таму я адсочваў мультыплікацыйныя праграмы па 40—50 хвілін. А ў праграме ж не пералічвалася, што за карціны там будуць паказваць. І калі на экране з'яўляўся «Вожык у тумане», адчуваў расчараванне. Гэта ж цэлых 10 хвілін часу! Ну, ходзіць той вожык у тумане, і што?.. Глыбінны сэнс стужкі зразумеў значна пазней. І гэтае кранальнае падарожжа ў свет дзіцячых фантазій сапраўды ўражвае. Філасофію аўтарскай задумкі кожны можа зразумець па-свойму:

і дарослы, і дзіця. Гэта як арт-хаус у галіне анімацыі. Даросламу, магчыма, прасцей распазнаць у такіх фільмах зашыфраваныя сэнсы. Дзіця можа зрабіць гэта толькі на інтуітыўным, эмацыянальным узроўні. Мне ў свой час гэта не давалася...

Дарэчы, некалі прайшла інфармацыя, нібыта «Вожык у тумане» прызнаны кінакрытыкамі з розных краін найлепшым мультфільмам усіх часоў і народаў. На маю думку, вызначаць найлепшы фільм усіх часоў і народаў — рэч спрэчная і няўдзячная. Але тое, што «Вожык у тумане» належыць да ліку шэдэўраў сусветнай анімацыі — дакладна. Каляндарыкаў з кадрамі «Вожыка ў тумане» мне не траплялася, але затое ёсць ажно два паводле матываў іншай работы рэжысёра-мультыплікатара Юрыя Нарштэйна «Ліса і заяц». Дарэчы, стужкі гэтыя настолькі розныя, што не верыцца нават, што іх рабіў адзін і той жа чалавек. Калі гаварыць наогул пра мультыкі, то прыгадваецца яшчэ адзін момант. У першыя гады незалежнасці ў нас на тэлебачанні рабілі беларускую агучку для савецкіх мультыкаў, якія паказвалі ў «Калыханцы». І вось адзін з такіх стаў тады сярод дзятвы літаральна мемам: «Бегемот, які баяўся прышчэпак». Ясна, якія прышчэпкі адразу прыходзілі малым да галавы. Цяпер думаю: наколькі важным было тае рашэнне тэлерэдактараў, дзякуючы якому многія дзеці дазналіся, што мультыкі могуць быць і па-беларуску і што прышчэпка — зусім не абавязкова прылада для сушкі білізны.

— Тваё захапленне мультыкамі не сталася ў дзяцінстве. Раскажы, у што яно трансфармавалася?

— Адзін час было цікава паспрабаваць пісаць субцітры па-беларуску. Так, напісаў іх для двух поўнамэтражных мультфільмаў, якія вельмі спадабаліся: «Адважная сэрца» і «Абаронца сноў». Потым прыемна было пераглядаць іх з малымі пляменнікамі.

Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Жнівеньскія гісторыі

Канал «Культура» Беларускага радыё прапанаваў у сваёй слухачоў праект Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру» (у нядзелю і чацвер). Радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы», якая гучыць на «Культуры» ў нядзелю і сераду, запрашае на сустрэчу з паэтамі Алесем Бараноўскім.

У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» выходзяць праекты «Адным штрыхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял», дзе гучаць дэтэктыўныя гісторыі Агаты Крысці. Праграма «Літаратурная анталогія» прапанаваў працяг рамана Чынгіза Айтматава «Буранны паўстанак» (у перакладзе Міхаса Стральцова). У «Радыёбібліятэцы» агучваецца раман Уладзіміра Багамолава «У жніўні сорак чацвёртага». У праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных слухачоў чакаюць апавяданні. Для аматараў паэзіі ў выхадныя

ў праекце «Прачулым радком» прагучаць вершы Міколы Шабовіча. Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складаюць дзве часткі радыёспектакля «Пагібель ваўка» па аднайменным творы Эдуарда Самуілёнка (да 115-годдзя з дня нараджэння пісьменніка).

Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал прапанаваў з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У выхадныя ў «Дзіцячым радыётэатры» прагучаць чарговыя выбраныя «Казкі дзядзечкі Рымуса» Джоэля Харыса. Штовечар выходзіць і «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач «Культуры» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

7 жніўня — 90 гадоў з дня нараджэння Адама Мальдзіса (1932—2022), беларускага літаратуразнаўца, крытыка, празаіка, публіцыста, заслужанага дзеяча культуры ПНР.

7 жніўня — 75-годдзе адзначае Лявон Неўдах (1947), беларускі паэт, празаік, журналіст.

9 жніўня — 105 гадоў з дня выхаду ў свет (1917) першага нумара штодзённай грамадска-палітычнай газеты «Звязда».

9 жніўня — 95 гадоў з дня нараджэння Мацвея Федароўскага (1927—1992), беларускага акцёра, педагога, заслужанага артыста БССР.

9 жніўня — 75-годдзе адзначае Ніна Паўлава (1947), беларуская артыстка балета, народная артыстка БССР.

10 жніўня — 70-гадовы юбілей святкуе Сцяпан Катковіч (1952), беларускі мастак манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, жывапісец.

10 жніўня — 70 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Міронава (1952—2009), беларускага акварэліста.

11 жніўня — 115 гадоў з дня нараджэння Аляксея Бараноўскага (1907—1970), беларускага акцёра, заслужанага артыста БССР.

13 жніўня — 80-гадовы юбілей адзначае Вячаслаў Нікіфараў (1942), беларускі кінарэжысёр, кінаакцёр, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

Каляндар падрыхтаваны БДАМЛМ

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарава, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
рэдакцыйны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16
Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падлісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
04.08.2022 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 691

Друк Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 2030
Д123456789101112
М123456789101112

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзэнююцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

